100598

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1998 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 24 апрел, № 17 (3453) ●

Чингиз АЙТМАТОВ:

МАЪНАВИЙ УЙҒОНИШ ДАВРИ

Мамлакатимизда Қирғизистон маданияти кунлари ўтказилиши муносабати билан диёримизга ташриф буюрган қирғизистонлик дўстларимиз орасида машҳур адиб, Марказий Осиё халқлари маданияти ассамблеясининг президенти Чингиз оға Айтматов ҳам бор эди. Ҳафта давомида Мирзо Улуғбек номидаги Тошкент Давлат университетида, Байналмилал миллий марказлар саройида ва бошқа бир қатор жойларда адиб иштирокида ранг-баранг учрашувлар бўлиб ўтди. Қуйидаги мақола адибнинг шу учрашувлардаги нутқлари, фикр-мулоҳазалари асосида тайёрланди.

Ҳар гал ҳаммамиз учун қадрли ва мафтункор бўлган ўзбек диёрига, гўзал Тошкентга ташриф буюрганимда, дўстларим ва қадрдонларим билан бўладиган ҳаяжонли учрашувларимни аввалдан ҳис этиб кўнглим қувончга тўлади. Ёзувчи, ижодкор учун бундай мулоқотларнинг аҳамияти катта. Турли шароитларда, турли касбларда ишлаётган оддий одамлар билан учрашиб туриш, уларнинг-да ўй-мулоҳазаларини тинглаш ўта муҳим. Сизларга айтишим мумкинки, менинг кўпгина қаҳрамонларим — ҳаётда бор одамлар, уларни шундай мулоқотлар чоғи топганман, фикрларини тинглаганман, ҳаттоки баҳслашганман ҳам.

Бу галги учрашувимиз азалдан тупи ва илдизи бир икки халқ зиёлиларининг ўзаро мулоқотларидан бошланмоқда. Мен сизлар билан бўлган аввалги учрашувларимда ҳам, таниқли қозоқ адиби Мухтор Шохонов билан биргаликда ёзган китобимизнинг Тошкентдаги тақдимномасида ҳам бу тўғрида кўп айтганман — дунё бугун шундай бир паллада турибдики, биз — туркий қавмлар учун ўзаро яқинлашишдан, бир-биримизга суянишдан, муштарак мақсадлар йўлида кенгашиб-ақллашиб ҳаракат қилишдан ўзга йўл йўқ. Қаранглар-да, бугун дунёнинг жуда катта нигоҳи биз томонга — Марказий Осиёга, бизнинг қадим ва бой тарихимизга, маданий ва маънавий меросимизга қаратилган. Марказий Осиё ўзининг катта маданий, илмий, иқтисодий салоҳияти билан дунёни яна қайтадан ўзига қаратиб турибди. Бизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрнимиз, нуфузимиз кун сайин ошиб бормоқда. Буни биргина Ўзбекистон мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Демакки, халқларимиз, маданиятларимиз олдида турган йирик муаммоларни ҳал этишда, муҳтарам Ислом ака Каримов айтганларидек, биздан озод ва обод Ватан қолишига эришишимизда энг аввало якдиллик, ҳамжиҳатлик керак бўлади. Аввал ҳам айтганман, бугунги куннинг реал бир ҳақиқати шундаки, инсоният тараққиётига, маънавиятига, ер юзида тирикликнинг тақдирига таааллуқли масалаларни фақатгина бирлашиб, кенгашиб ҳал этиш мумкин. Бу нарса ҳаммадан бурун бизга — Марказий Осиё халқларига бевосита таааллуқли. Чунки, ота-боболаримиз азал-азалдан худди шундай йўл тутиб келишган, айирмачилик йўлидан эмас, бирлик, дўстлик, ҳамжиҳатлик йўлидан боришган.

Ҳаётда ўзим кузатган баъзи мисолларни келтириб ўтай. Тошкентдаги дўстларим орасида, мана бугун сафимизда оқсоқол бўлиб ўтирган Зиёд Есенбоевни алоҳида ҳурмат қиламан. Зиёд ака Ўзбекистоннинг белгили, маданият, матбуот тараққиётига катта ҳисса қўшган кишиларидан бири. Асли қирғиз Зиёд аканинг оталари бир вақтлар Ўзбекистонга кўчиб келиб, палак ёзган. Ўзим туғилиб ўсган Шакер овулида Зиёд оға билан учрашиб, ота-боболаримизни эслаб кўп суҳбатлар қурганмиз, борди-келдиларимиз ҳозиргача давом этиб келади. Энди бошқа бир мисолни айтай. Мен ҳозир Белгияда, қолаверса НАТОда элчилик, вакиллик лавозимларида ишлайман. Шу ерда менга ёрдамчилик қилаётган ажойиб бир ўзбек йигити бор. Исми Искандар Йўлдошев. Бу йигитнинг отаси бир вақтлар, аниқроғи Октябр тўнтаришидан кейин мамлакатда гражданлар уруши бошланиб, ҳаммаёқ алғов-далғов бўлиб турган бир пайтда ота-онасидан ажраб болалар уйига тушиб қолади. Қанча сарсону саргардонликлардан кейин ҳозирги Бишкекдаги етимхоналардан бирида қўним топади. Шу отанинг ўғли Искандар қирғизлар диёрида туғилиб, вояга етади. Француз тилида сайраб гапиради. Элчихонамизнинг биринчи котиби сифатида топшириқларни қойилмақом қилиб бажаради.

Белгияда яна бир ўзбек биродарим бор. Бу — Ўзбекистоннинг бу мамлакатдаги элчиси Алишер Файзуллаев. Ўта билимдон, тадбиркор йигит. НАТОдаги йиғилишларда ёнма-ён ўтирамиз, мураккаб масалалар юзасидан ҳамиша фикрлашиб турамиз. Алишер билан жуда яқин қадрдон бўлиб кетганмиз. Яқинда Ўзбекистон Ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комиловнинг Белгияга ташрифи муносабати билан Ўзбекистон элчихонаси катта бир қабул маросими ўтказди ва биринчилар қатори мени оқсоқол билиб шу маросимга таклиф этди. Демоқчиманки, биз эгаллаб турган лавозимларимиз тақозосидан келиб чиқиб, Ватандан анча олисда бўлсак ҳам ҳамиша бир-биримизни ҳурматлаб, бир-биримизга суяниб, маслаҳатлашиб турамиз.

Бундай мисолларни яна кўплаб келтиришим мумкин. Тақдирлари тақдирларига туташиб кетган туркий қавмларнинг вакилларига тегишли мисолларни сизлар ҳам кўплаб биласизлар, ҳаётда учратгансизлар, деб ўйлайман. Ўзбекистонда менинг асарларим жуда кўплаб нашр этилган. Ва, ўқувчиларим билишадики, ана шу китоблардаги кўпгина қаҳрамонларим ҳам ҳаёт синовлари туфайли худди бир ота, бир онанинг фарзандларидай бўлиб кетган қадрдон кишилардир.

Менинг яна бир қувончим — бизнинг юртбошиларимиз, икки мустақил давлат раҳбарлари Ислом Каримов ва Асқар Акаевларнинг дўстлигидир. Бу дўстликка, улар ўртасидаги самимиятга ҳар қанча ҳавас қилса арзийди. Шунинг учун ҳам ҳар гал Тошкентга йўлим тушар экан, бу кутлуғ даргоҳга меҳмон сифатида эмас, шу тупроққа даҳлдорлик туйғуси билан ишлагани, меҳнат қилгани ҳам келаман. Ҳар гал, дўстим, оқсоқол устозим Одил оға билан ассамблеямиз ишини янада жонлантириш тўғрисида бош қотирамиз, ўйлашамиз, фикр алмашамиз.

Яна бир гапни айтиб қўяй. Куни кеча мени Тошкент Давлат университетига таклиф этишди. Жуда катта, нуфузи баланд даргоҳ. Сизларга айтсам, бироз ҳаяжонландим. Негаки, бугунги ёшлар жуда бошқача. Ўй-фикрлари, онг-сезимлари бошқача. Дунё мамлакатларининг кўпида мен ўз ўқувчиларим билан тез-тез учрашиб тураман, китобларимдаги масалалар юзасидан баҳслар қиламиз. Аммо кечаги учрашув менда катта таассурот қолдирди. Мен ёшларга алоҳида эътибор бердим. Улар бугун қандай яшамоқдалар, хаёлларида нималар бор, қайси қадриятларни улуғлашмоқда, нималардан воз кечиб, нималарга интилишмоқда — буларни билиш мен учун ғоят муҳим эди. Менга берилган саволларни кўриб, очиғи хурсанд бўлдим. Уларнинг ҳаммасига жавоб қайтаришнинг иложи бўлмади. Аммо, аниқ айта оламанки, талабаларнинг фикр-мулоҳазалари, ўй-кечинмалари — Ўзбекистондаги бугунги ижтимоий-маънавий ҳолатга, яъни тинчлик-тотувликка, тараққиётга, мамлакатнинг дунё сари дадил йўл тутаётганига айни мосдир. Уларнинг мамлакат келажагига ишончи, миллий ифтихори мени ўта қувонтирди.

Мени қувонтирган яна бир ҳолат — бу Ўзбекистонда ижодимга, китобларимга, қаҳрамонларимга бўлган қизиқишнинг кучлилигидир. Бирор бир асар бошқа бир тилга ўгирилар экан, у ўзининг янги бир ҳаётини бошлайди, янги одамлар, янги ҳолатлар билан учрашади. Бунда, демакки, тилнинг ўрни, тараққиёти ғоят катта бўлади. Шу жиҳатдан қараганда, ҳозир, айтиш мумкинки, тил борасида ҳам ўзига хос фаол юксалиш даври бошланмоқда. Бунда миллий тиллар янги ўзаро боғланиш қувватини касб этади, уларнинг шу маънодаги имкониятлари қайта туғилгандек бўлади. Негаки, тил давр ўзгаришлари ва янгиланишларига ўта сезгирлик билан муносабат билдиради. Ана шундай тил вазияти ҳозирги кунда бизнинг Марказий Осиёдаги янги суверен мамлакатларимизга хос ҳодисадир. Бунда ҳозирги замон ўзбек тили ёркин намуна бўла олади. Бу тил, муболағасиз айтиш мумкинки, янги маънавий уйғониш даври тили ҳамдир.

А. МЕЛИБОЕВ ёзиб олди

Шеърий лаҳза

ЭЛ БЎЛГИЛКИ...

Хуш кунларнинг файзи кирди, сен файзиёб бўл,
Дил мулкида поклик сари дурру ноёб бўл.
Етар энди мутеликнинг хилқат азоби,
Ҳурлик деган неъмат ичра нурли офтоб бўл.
Эл дегандай эл бўлгилки, ғайратинг тошсин,
Ўзбек деган шуурингдан ҳимматинг ошсин.

Одамийлик рутбасида не бор мангулик?
Ўзлигингдан ор қилардинг, бўлди қайғулик.
Боболаринг хислатига жон бахшида эт,
Эт намоён юрагингдан борча яхшилик!
Эл дегандай эл бўлгилки, ғайратинг тошсин,
Ўзбек деган ғурурингдан қудратинг ошсин.

Зафарларга бошловчи йўл бирдамликдадур,
Озод юртни яратмоқлик ҳардамликдадур.
Ғамхўрликни қонга сингдир, индир кўзга нур,
Илоҳий руҳ тобламоқлик кўркамликдадур.
Эл дегандай эл бўлгилки, ғайратинг тошсин,
Ўзбек деган қалб нуридан ҳайратинг ошсин.

Жаннат надир Ўзбекистон очса гар чирой?
Фараҳбахшли нурлар сочса кўкда тўлин ой.
Бу қадимий замин узра не матлаб бўлгай,
Вожиб эрса бир бандага ҳувайдолиғ жой.
Эл дегандай эл бўлгилки, ғайратинг тошсин,
Ўзбек деган сурурингдан шуҳратинг ошсин.

Муродуллоҳ ҒАФУР

Аҳмад ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллигига

ФАРҒОНА АЛЛОМА ТЎЙИГА ТАРАДДУД КЎРМОҚДА

Нўъмонжон МЎМИНОВ,
вилоят ҳокими, Ўзбекистон Олий Мажлиси депутати

Тарих умрбоқий ишларни тан олади ва авлодларга етказади. Шу жиҳатдан биз ота-боболаримиз ақл заковати билан яратилган, ҳали-ҳануз дунё илм-фанини ҳайратга солиб келаётган оламшумул кашфиётлар билан фахрланишга ҳақлимиз. Хусусан, бобокалонимиз — жаҳон ва тарих эътироф этган аллома Абул Аббос ибн Муҳаммад Каср ал-Фарғонийнинг мўътабар номи буюк олим сифатида эъзозланмоқда, унинг улуғ кашфиётлари дунё илм-фани тараққиётига ҳамон хизмат қилмоқда.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг 1200 йиллик юбилейига у туғилиб ўсган юрт — Фарғонада катта тайёргарлик ишлари қизғин олиб борилмоқда. Фарғона ўз тарихида бундай оламшумул юбилей тантаналарига ҳали гувоҳ бўлмаган, десак янглишмаймиз. Зеро, ҳамюртимиз Аҳмад ал-Фарғонийнинг ўн икки асрлик юбилейининг дунё миқёсида нишонланиши, тўйнинг асосий қисми вилоятимизда бўлиб ўтиши — бу Фарғона аҳли учун катта шараф, айни пайтда жиддий масъулият ҳамдир.

Аввало, бундай шарафга ҳам, масъулиятга ҳам муборак истиқлол туфайли эришганимизга минг бора шукрона айтишимиз керак. Мустақиллик бизга ўзлигимизни англатди. Президентимиз таъкидлаганидек, тарихини унутган халқнинг келажаги бўлмайди. Бу гап нақадар ибратлидир. Қалбимизда миллатимизнинг улуғ фарзандлари яратиб кетган маданий-маънавий меросдан фахрланиш туйғуси кучайди. Назаримда, ватанпарварлик, миллий ғурур ва тафаккур мана шундан бошланади. Биз эртанги кунимизни дунёни лол қолдирган бой қадриятларимизга таянган ҳолда яратаяпмиз.

Президентимизнинг Фармони билан шу йилнинг кузида Аҳмад ал-Фарғоний юбилейининг ўтказилиши, халқаро ЮНЕСКО ташкилоти ҳам бу қутлуғ санани жаҳон миқёсида нишонлаш тўғрисида қарор қабул қилганлиги оламшумул воқеадир. Президентимиз ибораси билан айтганда, халқимизнинг ўнлаб ва юзлаб буюк фарзандлари меросининг, абадиятининг халққа қайтарилиши мустақил Ўзбекистоннинг энг ёркин ютуқлари қаторидан жой олади.

Олим туғилиб ўсган юрт — нафақат Ўзбекистоннинг, бутун Марказий Осиёнинг гавҳари бўлмиш Фарғона ўз фарзанди юбилейига қизғин тараддуд кўрмоқда. Кузда Фарғона катта тўйнинг бош тантаналари ўтказиладиган масканга айланади. Бугун шаҳарнинг марказий қисми улкан қурилиш майдонини эслатади.

Аҳмад ал-Фарғоний номи билан аталувчи улкан меъморий мажмуа бунёд этиш ишлари жадал олиб борияпти. Бошқача айтганда, Фарғона тарихида мутлақо янги, келажак авлодларимизнинг миннатдорлик туйғуси билан эътироф этишларига арзигулик яна бир ёркин саҳифа очилмоқда.

Юбилейгача қилиниши лозим бўлган ишларимиз жуда салмоқли. Бунинг уддасидан чиқиш учун қўли гул, бағрикенг меҳнаткаш ва лафзи ҳалол Фарғона халқининг мададига, куч-қудратига таянамиз.

Давоми иккинчи бетда

ОТАМДАН ҚОЛГАН ДАЛАЛАР

Таниқли ўзбек режиссёри Шуҳрат Аббосов ёзувчи Тоғай Муроднинг «Отамдан қолган далалар» асари асосида янги филмни суратга олмоқда.

— Филмимизда халқимизнинг юз йиллик тарихи, унинг бошига тушган оғир синовлар ҳақида ҳикоя қилмоқчимиз, — дейди Ш. Аббосов бу киноасар ҳақида. — Ўзбек халқи қаддини ростлаб, ўзлигини англаган бир пайтда биз ўтмишимизни, тарихимизнинг номаълум саҳифаларини очишимиз керак. Халқимиз тақдири учун жонини фидо қилган қаҳрамон ўғлонларимизни кўрсатишимиз лозим. Токи юртдошларимиз ўз қаҳрамонларини танисин, билсин, улар билан фахрлансин.

«Отамдан қолган далалар» филмида деҳқонлар авлодининг бир нечта вакили ҳаёти ёритилади. Маҳмуд Тўйчиев ҳамда Шуҳрат Аббосов қаламига мансуб сценарий асосида суратга олинаётган бу филмга катта ижодий гуруҳ жалб этилган.

— Ижодий гуруҳимиз ниҳоятда илҳомланиб, берилиб ишлаяпти, — дейди Шуҳрат ака. — Драматургия ҳаётий бўлгани учун образлар устида ишлаш қизиқарли кечмоқда. Бизда истеъдодли актёрлар шунчалик кўплигини кўриб жуда қувондим. Мақсадимиз янги-янги актёрларни, умидли истеъдодларни кашф қилиш, уларнинг тўлақонли ва самимий ижроси орқали тарихимиз саҳифаларини ёритишдир.

«Отамдан қолган далалар» филмида юзга яқин персонаж иштирок этмоқда. Асосий ролларни актёрлар Аъзам Шокиржонов, Машраб Кимсанов, Ҳошим Арслонов, Улуғбек Муҳаммадкаримов, Тўти Юсупова, Эркин Комилов, Санъат Девонов, Саида Раметова, Ражаб Адашев, Моҳира Нурматова ва бошқалар ижро этишмоқда. Айни кунларда суратга олиш ишлари сўнгги босқичга ўтиб қолди.

Феруза НОДИРОВА

Суратда: шу асардан лавҳалар

Кино

ДАСТЛАБКИ ТАНИШУВ

Хориж кино ижодкорлари билан ўзбек кино намояндалари ўртасидаги муносабатлар тобора мустаҳкамланиб бормоқда. Яқинда республика Киночилар уйида мамлакатимизда ишланган кино-видео филмлар фестивали ўтказилиши ҳам шундан далолат беради. Фестивал ташаббускорлари — Ташқи ишлар вазирлиги ҳамда Олмониядан Фридрих Эберт жамғармасининг мувофиқлаштирувчи вакиллари мазкур кўрикдан қониқиш ҳосил қилдилар. Танлов бўлгач, албатта, ғолиб аниқланади. 15дан зиёд ҳужжатли филмлар, улар турли кино ижодий уюшмаларга тегишли бўлиб, бир-биридан фарқланувчи мавзуларни ёритишга бағишланган. Танлов ҳайъати ғоят синчковлик билан иш олиб борди. Ва ниҳоят «Гиёҳвандлик» филми ғолиб деб топилди. Мазкур ҳужжатли филм сценарийси таниқли ёзувчи Тоҳир Малик қаламига мансуб, режиссёр истеъдодли киноижодкор Жасур Исҳоқов. Мавзусининг ноёблиги, мазмунан теранлиги, инсоннинг тўлақонли ҳаётга интилиши ифодаси сифатида эътироф этилган «Хор» филми танловда иккинчи ўринни эгаллади. Мазкур филм ижодкори Даврон Салимов.

Хўш, бу икки филм қаерда, қачон намойиш этилади? Халқаро Кино бозорда ҳам муваффақият қозонадими? Буни аниқлашга фурсат етарли. Энди шу икки филм Олмон тилига ўгирилади. Халқаро кино ярмарка кўлами хусусида жамғарма вакили Дибалд Алфред шундай деди:

— Элликта кино залда ғолиб филмлар намойиш этилади. Ўзбек дўстларимизнинг филмлари ҳам сотувга қўйилади.

Фестивал ниҳоясида Олмон киноижодкорлари эсдалик совғалари топширдилар. Тантанада Олмониянинг Ўзбекистондаги элчихонаси вакиллари қатнашдилар.

Насиба ОЧИЛОВА

«ЮЛДУЗ»ЛАР ҚАНДАЙ ПАЙДО БЎЛАДИ?

Яқинда «Тасвир» газетасининг бир сонини кўздан кечира туриб, сурат остига ёзилган тагсўз диққатимни тортди. Андижонда фаолият кўрсатаётган «Мафтун» гуруҳи суратига берилган бу тагсўзда хонандаларга нисбатан «суперюлдуз» ибораси ишлатилгани мени таажжублантирди.

Тўғри, шундай гуруҳ борлиги, ёшлар ўртасида уларнинг мухлислари ҳам етарли эканидан хабарим бор. Ҳатто бу гуруҳ билан суҳбатда бўлиб, кичик бир нарса ҳам тайёрлагандим. Эндигина санъат бўстонига қадам қўйган бу ансамбл ҳали шаклланиш жараёнида.

«Мафтун» бир туман, боринги, бир вилоят доирасида ўзига яраша обрў-эътибор қозониб, мухлислар олқишига сазовор бўлаётган бўлиши мумкин. 5-10 йиллардан кейин бу ансамбл шуҳрати республикамиз ва ундан ташқарига ҳам ёйилар. Ёки аксинча, фурсат ўтиб тарқаб кетиши ҳам ҳеч гапмас. Ҳар ҳолда бу келажакнинг иши. Нима бўлганда ҳам гуруҳнинг ижодий ишлари тўғри ўзанга тушиб, омад ёр бўлишига тилакдошман.

Лекин мени ўйлантирган нарса, оммавий ахборот воситалари ва матбуотда ўйлабнетиб ўтирмай, кўпгина бошловчи ансамбллар, ёш хонанда-созандаларга керагидан ортиқча баҳо бериб юборилаётганидир. Ахир, бу билан, биринчидан, ўша гуруҳ ёки ижодкорларни талтайтириб қўйишимиз, уларнинг ижодий изланишларига халал беришимиз мумкин.

Қолаверса, ҳақиқий юлдузлар ва юлдузликка даъвогарларни нима деб атаймиз? Бу каби муносабат билан машҳур санъаткорларимиз мавқеига соя ташлаб қўймаймизми?

Оқ нарсани «қора» деганимиз билан шундай тусга кириб қолмаганидек, ҳар қанча юксак сифатлар, таърифларни тиркаб, сохта юлдузларни кўпайтирганимиз билан миллий санъатимиз ютмайди. Шунинг учун ҳамма нарсани ўз номи билан аташга ўрганайлик.

Бу мулоҳаза фақат «Тасвир»гагина эмас, айни пайтда бошқа кўплаб нашрларга ҳам тегишли.

Гулчеҳра УМАРОВА

БИЛДИРИШЛАР

Шу йилнинг 28 апрел — сешанба куни соат 15.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ҳозирги ўзбек насри муаммоларига бағишланган давра суҳбати бўлади. Давра суҳбатини Ўзбекистон халқ ёзувчиси, филология фанлари номзоди Муҳаммад Али ҳозирги ўзбек романчилиги, филология фанлари номзоди Абдулла Улуғов ҳозирги ўзбек ҳикоячилиги ва қиссачилиги хусусидаги маърузалари билан бошлаб берадилар.

Давра суҳбатига носирлар, публицистлар, ноширлар, олимлар ва барча адабиёт мухлислари таклиф этилади.

МАНЗИЛИМИЗ: Мустақиллик майдони, Жавоҳарлаъл Неру кўчаси, 1-уй. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг йиғилишлар хонаси.

БАДИИЙ НАСР КЕНГАШИ

1998 йил 28 апрел — сешанба куни соат 11.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси биносида (Ж. Неру, 1-уй) «Қўшиқ — миллат қалби» мавзуида давра суҳбати ўтказилади. Унга шоирлар, қўшиқ ихлосмандлари таклиф этиладилар.

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

ВАТАН АБАДИЙДИР

Дил изҳори

Жаридадан ўрганганман,
Момоларнинг юзидаги
Харитадан ўрганганман.

Шунда мен энг паст баҳони олдим. Нима қилай? Менинг кўнглимга муҳаббат кирди. Муҳаббатки шеър шаклида, Ватан тимсолида эди:

Юртим менга зар керакмас
зарларингдан,
Киприкларим ўпсалар бас
гардларингдан,
Мен бир насим бўлиб келдим,
мен бир насим,
Айтиб ўтсам деймаn
кўҳна дардларингдан.

Мен бешикни севишни, ватанни ўрганганимдан сўнг ўргандим. Менинг ўзбек болаларимнинг ҳаммасини митти ватани — ватан ичидаги ватани бешик эмасми? Юртим, «ҳар қаричи, ҳар бир жойи тилло юртим», сендан айланай!

Дунёда инсон ўтгувчи, ғам-алам, қувонч ўткинчи. Фақат бир нарса — ВАТАН абадий.

Ким ахир бу даҳру дундан ўтмагай,
Ким ахир бир куни асо тутмагай?
Тандан жон кетар, лек Ватан кетмагай,
Ватан қолар экан, Ватан абадий.

Ватанни кимдир сўз, кимдир мўйқалам, яна кимдир соз орқали тараннум этади. Назаримда, Ватанни ўрганиш киши ҳаётининг ниҳоясигача давом этади. Зотан, инсон Ватанда туғилиб, Ватанда ўлгай...

Шарифахон МУРОДЖОН қизи

Ватан нима?

Ҳар ким бу саволга: «Мен туғилиб ўсган ер, киндик қоним тўкилган замин», деб жавоб беради. Тўғрисиям шу-да. Лекин Ватаннинг оддий тупроқдан фарқи, унинг Ватан эканлигини англагандан сўнг билинади. Ватаннинг қадри ўтганда сезилади. Ана шунда Шавкат Раҳмон шеърларидаги туйғу юракни оғритади:

Мен ором борлигин унутиб куйдим,
Бағримга чақинлар тегди дафъатан,
Сендан-да улуғроқ нарса йўқлигин,
Сочим оқарганда англадим, Ватан!

Шавкат аканинг ушбу шеъри мустабид тузум замонида битилган ва Ватан истиқлоли орзусини намоён этганлиги учун ватандошларимиз орасида машҳур бўлган эди.

Нақадар кечикиб англадим сени,
Юлдузлар жаранглаб синса дафъатан,
Мен қандоқ чидайман бундай хўрликка,
Мен қандоқ ётаман қаърингда, Ватан!

Шукурки, Ватанимиз мустақил бўлди. Бугун мен обод ва озод Ватан фарзандиман. Ватанни чин дилдан севгувчи, унинг ҳар бир қаричини муқаддас билгувчи одам, албатта бугунги кунда юртимизда бўлаётган улкан ўзгаришларга бефарқ қаролмайди. Бу Ватан дунёга Амир Темур каби ўғлонлар, Тўмарис каби ботир қизлар берган. Шу тупроқни севмай бўладими? Бу тупроқ деб кўз ёш тўкканлар озми? Ватандан айро яшаб, Ватан соғинчи билан кўз юмганлар-чи? Шоир Сирожиддин Саййиднинг «Ватан абадий» шеърида ифодаланган фикрлар ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди, назаримда:

Не зотлар ўтдилар ватандан айро
Севинчи савдою соғинчи — саҳро,
Кўксимни тўлдириб келди бир дарё
Ватан қолар экан, ватан абадий.

Ҳа, ҳар бир юртда ҳар кимнинг соғинчи бор. Шу лаҳзаларда она қишлоғим ва у ердаги дарахтларга осилиб йиғлаётган соғинч гавдаланди.

Ватан соғинчи — энг буюк соғинч. Шоир Равшан Файз бу соғинчни шундай изҳор этган эди:

Эй, ота юрт, эй туғишган эл,
Мен бир ўсмир, мен битта гулни
Орзу ҳавас деган танти ел
Қай бир баҳор бағрингдан юлди.

Туриб-туриб келади кўргим,
Сен-чи, сен ҳам садо бергин ҳой,
Билинарми ҳали ҳам ўрним,
Оғрийдими мен юлинган жой?!

Тарих дарсида, тарих китобларини эмас, юрт тилга олинган, Ватан куйланган китобларни ўқиб ўтирардим. Бир куни Ватан ҳақидаги энг чиройли шеърни домлага ўқиб бердим.

Мен Ватанни на китоб, на

ГУЛШАНГА РАНГ БЎЛГАН ЎҒЛОНЛАР

Собиқ шўролар тузуми тушунчасида Жаҳон уруши, дунё миқёсида Иккинчи жаҳон уруши, Оврупода эса Номаълум уруш номини олган, Оврупо халқлари учун 1939 йилда, СССР деб аталмиш «бепоён» мамлакат халқлари учун 1941 йилнинг 21 июн тонготарида бошланган бу машъум урушнинг тугаганига 53 йил тўляпти.

У мудҳиш урушнинг, у мислсиз касофатнинг ёзилмаган тарихлари, тупроқ кўмган саҳифаларию ер остида қолиб кетган, занг босган ўқдорилардай занглаган, айтилмаган дарду аламлари кўп.

У уруш ҳақиқатан ҳам Жаҳон уруши эди, у ғалаба ҳақиқатан ҳам Буюк ғалаба эди.

Унда қатнашган, унда қаҳрамонлик кўрсатган гулдай йигитлар, ўқларга учган, йигит умри куйиб кетган, кул бўлиб кетган навқирон ўғлонларнинг — ўзбекми тожикми, туркман ё қозоқми, қирғиз ё озарми — уларнинг орзу - армонлари, соғинчу изтироблари, дарду аламларининг тарихи, солномасида қонли кўпнуқталар ўрнини аллақачон майсалар қоплаган...

Россиянинг чексиз ўрмонзорлари аро кўксини чангаллаб йиқилган ўғлонлар сони ўқлардан мажруҳланиб қулаган оқ қайинлардан-да юз карра, минг чандон кўп эди.

У ўғлонларнинг, у йигитларнинг қалб қиёфалари устоз ёзувчи Одил Ёқубовнинг **«Эр бошига иш тушса»** асарида ғоят чиройли қилиб айтилган. У машъум урушда қатнашган, ўлмайин омон қайтган у ўғлонларнинг фарзандлари, кейин йиллар ўтиб, етмишинчи йилларда мактаб партасида бу китобни ўқиб йиғлаганлари бор.

У ғалаба ҳақиқатан ҳам Буюк ғалаба эди. Ҳолбуки, Шўролар даврида экранларга чиққан «Халоскорлик» сингари киносолномаларда биронта ҳам ўзбек ё тожик, қозоқ ё қирғиз ўғлонининг номи тилга олинмаган.

Уруш тарихида Сталинград жанги деб ном олган, урушда туб бурилиш ясаган муҳорабаларда юзлаб, минглаб осиёлик ўғлонларнинг ҳам қонлари тўкилди, нечалари ном-нишонсиз, дом-дараксиз кетди, ҳолбуки, бу жангда қўлга киритилган зафар фақат «Рус армиясининг ғалабаси» деб жар солинди.

Гулчамбарлар қўйинг
Заминга,
Унда ётар гулдай
йигитлар.
Атиргул, хайригул,
сумангуллардан
Гулчамбарлар қўйинг
Заминга.

У урушда қатнашган Ватандошларимиз хотирасига, шаъну-шарафи учун чиқарилган **«Хотира китоблари»** бир тасалли, бир ёдгорлик. Бу китобларда ҳаммаси номлар, номлар, номлар. Гулдай йигитлар, гулдай умрларнинг, рўёбга чиқмаган орзу-армонларнинг номлари.

Номлар. Номлар. Номлар.

Нима ҳолат бўлмасин, ҳар қандай вазиятда ҳам бу номлар қаршисида бизнинг бошларимиз эгик. Бу номлар олдида биз бир умр эҳтиром ҳам сукутдамиз.

Йигитлик умрининг гул фасллари шу урушнинг оловзорлари ичра кечган, Ўрусиянинг Старий Росс шаҳридан то Берлин шаҳригача бўлган чексиз-чегарасиз бир ҳудудни жанг билан ўтган Жамолиддин ота Каримов билан бу машъум уруш хусусида кўп гурунглашдик. Ота гоҳ кўзларида ёш, гоҳ юзларида қувонч, гоҳ хўрсиниш, гоҳ армон билан сўйладилар. «Э қўйинг, уйи куйсин у урушни!» — дедилар сўнг.

— Тақдир қилган экан, соғ-омон қайтиб келдик. Мана, бола-чақа, неваралар бор, шу-да...

Отанинг умр йўлдошлари Ноила холамиз, фарзандлари Камолиддин ака, Музаффарбек, қизлари Саломат опаю куёвлари Яшинбой ака, Тошкентда ўқиётган невараларию — ҳамма-ҳаммалари — ҳозир ёнбошлаб ўйга ботган отанинг кўнглидан кечаётган, кўз олдидан ўтаётган у урушда қатнашгандай, ота ўтган у оловли йўллардан булар ҳам ўтгандай. Тимсолан, маънан, қалбан олиб қараганда ҳақиқатан ҳам шундай. У уруш отанинг ўзининггина уруши бўлиб қолмай, энди йиллар ўтиб, йигитлик, балоғат фасллари хотирага айланган бир дамда, умр йўлдошининг ҳам, фарзандларининг ҳам умр мазмунига, туриш-турмушларига сингиб кетган, ёдухотираларига, ўй-кечинмалари, севинчу армонлари, дарду аламлари билан муштарак бўлиб қолган. Улар истайдиларми йўқми, бу урушни ўйлайверадилар, ўйлайверадилар, бу уруш уларнинг тушларига киради, ҳаловату оромдан айиради, ўйлатади, безовта қилаверади.

Жамолиддин ота ўзи хизмат қилган, майор Михаил Павлович Козловский қўмондонлигидаги дивизиянинг босиб ўтган жанговар йўли белгиланган харитани кўрсатади. Бу харитага тушган шаҳарларни номма-ном қоғозга кўчирса агар бир китоб бўлади. 1941 йилнинг декабридан то 1945 йилнинг 23 апрелига қадар машҳур маршаллар, улуғ саркардалар Жуков, Рокоссовскийлар қўмондонлигидаги Биринчи, Иккинчи Белоруссия фронтларида, артиллерия, миначилар полкларида хизмат қилган, разведкачиликдан тортиб урушнинг нимаики ҳунарлари бўлса кечирган, ўрганган, синаган отанинг жанговар орден ва медаллари бир сандиқ. Бошқа яна бир қанча нишонлару мукофотлар, ёрлиқлару ташаккурномалар — бари-бариси ота учун у урушдан, ўзининг ёшлик, йигитлик йилларидан бир хотира, бир ёдгорлик, янада аниқроқ айтиладиган бўлса — таскин ҳам тасаллидир. Варшава, Висла, Коваль, Познан, Альтдами, Штетин, Голлнов, Штепенит, Массов, Одер, Берлин сингари шаҳар ва дарёларнинг номлари ҳам отанинг қалб ва ёд харитасига бир умрга муҳрланиб, ҳам дардли, ҳам қувончли хотираларга айланган.

Ота урушдан гапиргиси келмайди. Ўғиллари Камолиддин ака бўлса у кишини «қитиқлайди»:

— **Немисларнинг велосипедида разведкага борганларингизни гапириб беринг,** — дейди у қувлик билан.

Отанинг ўйчан юзига нур югуради, кулади, лекин гапирмайди.

— **Гапириб беринг-да, нимага гапирмайсиз**? — дебон қўшилади. Ноила хола. — **Урушни гапирмасангиз қалликқа борганларингизни гапиринг бўлмаса,** — ва шарақлаб кулади.

— **Болам,** — дейди Ноила хола, — **у урушнинг юзини Худо тескари қилсин-ей, ному ўчсин у урушнинг! Биргина менинг уруғ-аймоқларимдан ўн саккиз киши, ўн саккиз гулдай-гулдай йигитлар қайтмади. Беному нишон кетди. Бизнинг, мана, бола-чақамизу невараларимизнинг жами ўн еттита. У йигитлар ҳаёт бўлганида ҳозир шунча болабақрасию невара-чевералари бўларди. Эсиз...**

Немислардан тортиб олинган у велосипедлар, тўқсонта велосипеднинг ғилдираклари отанинг тушларида, ҳушларида ҳозир ҳам айланади. Тўқсон йигит, тўқсон аскар кунига 300-400 чақирим йўл босиб, олмон тупроғида, ўрмонзорларида шу йўсин разведкага боришган. Бу ҳам бир хотира.

— **Лекин жуда мустаҳкам велосипедлар эди. Немисники эди-да,** —дейди ота.

Ғалабага ўн кун қолганда, 1945 йилнинг 23 апрел куни айни кўклам чоғи, Берлинга етти-саккиз чақирим етар-етмай беш йиллик қирғинбарот ичида тегмаган ўқ Жамолиддин отанинг тизза кўзига тақдир қилди. Қуролдошлари Берлинни ишғол қилиб, Рейхстаг устига «Ғалаба туғини» қадаётганда ота Полшанинг Позднан шаҳридаги госпиталда эди. Ота ўз юртига қуролдошларидан сўнг олти ойдан кейин қайтиб келди.

Кейин йиллар ўтиб, ғалабадан сўнг 21 йилдан кейин, 1966 йилдан бошлаб сон-саноқсиз ёзишмалар, йўқловлардан сўнг ота қуролдошларидан дўстларининг бир-бир дарагини топди: Дивизия қўмондони Михаил Павлович Козловскийни Белоруссиянинг Гродно шаҳридан, дивизия штаб бошлиғи Николай Василевич Коршуновни Бишкек шаҳридан, Николай Фёдорович Курчатовни Саратовдан, Абдуқаҳҳор Тешабоевни Конибодомдан, Насриддин Жамоловни Ўш шаҳридан, Мирзаабдулла Асроновни Андижондан йўқлаб, излаб, борди-келди қилди.

Қалб хотираси

Улар ҳам ўз навбатида Сариосиёда Жамолиддин ота хонадонининг азиз меҳмонлари бўлишди. Бу дийдорлашувлар узоқ йиллар давом этди. Бу инсонларнинг баъзилари ҳозир ҳаёт.

— **Оғайнимиз билан Саратовга Курчатовнинг уйига кириб борганимда,** — дейди отанинг тўнғич ўғиллари Камолиддин ака, — **Николай Фёдорович мени кўрган заҳоти «Это сын Джамаля Камол!** — дея дарров таниб, йиғлаб, қучоқлашиб кўришди.

Бу ҳам бир хотира.

Бироқ хотиранинг энг даҳшатлиси отанинг қўлида, бош бармоқ ўнгирида эт ичида, яъниким отанинг жисмида турибди. Эллик тўрт йилдан бери тирик тан аро бекиниб ётган бу мудҳиш хотира — ўқнинг парчаси, таъбир жоиз бўлса агар, отанинг энг яқин ҳам энг дардли ҳамдамига айланган.

— **Азроил кеб қолса, баданида темири бор экан деб қайтиб кетар деган умидда олдириб ташламадим,** — дея ҳазиллашади ота.

Ота бармоғининг шу жойини силаб ўйга, хотираларга берилади. Ўйлайди. Эслайди. Ўзи учун бир умрлик ўчмас, туганмас кинофилмга айланган, бола-чақаларининг ҳам ҳаётига қўшилиб кетган бу чексиз тасвир тасмадаги барча ранглару ҳолатлар, чинқириқлару фарёдлар, соғинчлару севинчларнинг интиҳоси йўқ.

Мана, ота етмиш беш ёшга кирибдики, бу тасвир ҳали ҳам давом этаётир. У мудҳиш урушда ҳалок бўлганларнинг хотираси ҳам отанинг қалбида, жисмида. Бу хотира бир дардли қўшиқ янглиғ мунглуғ ва мангу янграб тургандай:

Алвидо, деб кетдингиз Сиз жанг-жадалга жанг бўлиб,
Ҳур Ватанга зирҳу қалқон шавкату ҳам шаън бўлиб.
Бир тану бир жон мисоли тиғни, ўтни ёрдингиз,
Бу буюк дўстлик туфайли тоғ каби қалқон бўлиб.
Бунда бизлар интизору жонажонлар интизор,
Онажонлар интизор, зор йўлингизда танг бўлиб.
Токчада бир тишлаган нон зор ҳамон Сизни кутар,
Қайтмадингиз мард йигитлар гулшанимга ранг бўлиб.
Ўчмагайки номингиз ҳеч, шонингиз элда яшар,
Қолдингиз оловли ҳалқа ичра чўғ, гулхан бўлиб.
Ўчмагайки номингиз ҳеч, шонингиз элда яшар,
Биз каби шерлар тилида куй-қўшиқ, оҳанг бўлиб.

Сирожиддин САЙЙИД

ФАРҒОНА АЛЛОМА ТЎЙИГА ТАРАДДУД КЎРМОҚДА

Боши биринчи бетда

Аҳмад ал-Фарғоний номи билан аталувчи истироҳат боғини қайта қуришни бошлаб юбордик. Бу маскан яқин ойларда бутунлай янгича манзара касб этади. «Мустақиллик» майдонида буюк олимнинг саккиз метрлик маҳобатли ҳайкали ўрнатилади. Ҳайкал атрофи ободонлаштирилади, фавворалар мажмуи барпо қилинади.

Боғ атрофидаги эски бинолар бутунлай бузиб ташланди. Бу ерда Тошкент Давлат лойиҳалаш илмий-тадқиқот институти мутахассислари томонидан жаҳон андозалари даражасида ишлаб чиқилган бош план асосида қурилиш ҳамда ободонлаштириш ишлари жадал олиб бориляпти. Боғ атрофидаги кўчалар ҳам ободонлаштирилади. Марғилонсойнинг икки қирғоғида фусункор фавворалар, бежирим меъморий иншоотлар бунёд этилади. Аҳмад ал-Фарғоний номли шоҳ кўча ва вилоят кутубхонаси, майдондаги маданият уйи, вилоят театри бинолари мукаммал таъмирланади.

Ал-Фарғоний мажмуаси миллий ва замонавий меъморчилик анъаналарини ўзида мужассамлаштирган йирик иншоот бўлади. Унга иккита рамзий дарвоза қурилади. Меъморий мажмуада чойхоналар, кўплаб дам олиш масканлари, кўкаламзорлаштирилган майдонлар, хиёбонлар бўлади. Шунингдек, бу ерда фарғоналикларнинг узоқ йиллик орзуси бўлган «Бахт уйи» қурилиши ҳам бошлаб юборилди.

Умуман, шаҳар марказида қад ростлаётган ушбу меъморий мажмуа — йилнинг энг асосий қурилишига айланиб, унда ҳозир вилоятимиздаги йирик қурилиш ташкилотларининг ташаббускор, юксак малакали икки юзга яқин мутахассислари махсус лойиҳа асосида иш олиб боришмоқда.

Яхшининг шарофати билан, деганларидек, ҳамюртимиз юбилейи муносабати билан Фарғона янада кўркамлашиб, меҳмонларни, дунё сайёҳларини ўзига оҳанрабодек мафтун этадиган гўзал бир масканга айланмоқда.

Дунёга Аҳмад ал-Фарғонийдек зоти-шарифни етказиб берган қадимий Қубо заминида ҳам тайёргарлик ишлари авжида. Қубо шаҳристонида кенг қамровли илмий-археологик экспедиция ишлари олиб борилаётир.

Ҳукуматимиз топшириғига асосан ушбу масъулиятли вазифа Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг академик Яҳё Ғуломов номли археология институти олимлари зиммасига юклатилган. Институтнинг энг иқтидорли археолог олимлари Қубо шаҳристонида илмий-кузатув ишларини олиб боришмоқда. Бу ишда уларга Қувадаги «Қубо» археологик экспедиция ходимлари яқиндан ёрдам беришмоқда.

Қубо шаҳристонида очиқ этнографик музей ташкил этилади, алломанинг рамзий мақбараси қурилади. «Шаҳристон» тарихий комплекси атрофи девор қўрғон билан ўралиб, ободонлаштирилади. Ерости зах сувларини қочириш учун бу ерда тўртта қудуқ ковланади. Қўшкичик ҳамда Қайқубод шох кўчалари таъмирланиб, ободонлаштирилади.

Шаҳристонда музей қурилиши нафақат Фарғона вилояти, балки бутун Ўзбекистон халқи маданиятида муҳим воқеа бўлиб қолади. Музейда Фарғона водийсининг энг қадимги даврларидан тортиб то ҳозирги кунигача бўлган тарихи акс эттирилиши кўзда тутилган. Асосий эътибор Аҳмад ал-Фарғоний даври, маданияти ва тарихига қаратилади.

Катта Фарғона каналидек улкан ҳажмдаги қурилишни қирқ беш кунда уддасидан чиққан водий халқи билан ҳар қандай мураккаб вазифани ҳам кўнгилдагидек қилиб бажарса бўлади. Фақат одамларни руҳлантира билиш керак. Аҳмад ал-Фарғонийнинг 1200 йиллиги нишонланиши, тўй тантаналарининг асосий қисми Фарғонада бўлиб ўтиши халқимиз қалбига қанчалик кўтаринки руҳ, фахр-ифтихор туйғуларини олиб кирганини бир тасаввур қилинг!

Одамлар билан суҳбатлардан маълум бўлишича, ҳар бир фарғоналик бу хайрли ишга ўз ҳиссасини қўшишга бел боғлаган. Юбилейни ўтказишга ҳам моддий, ҳам маънавий кўмак беришга шай турган одамларнинг саноғи йўқ. Улуғ тўй сабаб, бутун аҳли Фарғона ҳаракатда, бутун вилоят яшариш, янгиланиш, кўркамлашиш тараддудида. Бутун дунё кўз ўнгида ал-Фарғонийдек бетакрор истеъдод эгаси, етук олим туғилиб ўсган гўша, унинг озод авлодлари буюк бобокалонимиз шаъну шавкатига муносиб тарзда гавдаланмоғи лозим. Шунинг учун ҳам халқимиз ўз ҳовлиси, кўчаси, маҳалласига, шаҳару қишлоғига ўзгача бир иштиёқ билан оро бермоқда. Улкан ободонлаштириш ва қурилиш ишларига ўзига хос бир шиддат билан киришган.

Вилоятда Аҳмад ал-Фарғоний номли махсус жамғарма ташкил этилган. Жамғарма ҳисоб рақамига 400 дан ортиқ корхона, ташкилот, муассасалардан, фуқаролардан тушган миллион-миллион сўм маблағ жамланди.

«Ўзбекистон темир йўллари» давлат акционерлик бирлашмаси Фарғона бўлими, «Ўзнефтниқайтаишлаш», «Азот» ишлаб чиқариш бирлашмалари, «Қувадон» ҳиссадорлик жамияти меҳнат жамоалари ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллиги шарафига умумхалқ ҳашари ўтказиш ташаббуси билан чиққанлиги ва бу ташаббус вилоят меҳнаткашлари томонидан қизғин қўллаб-қувватланганлиги халқимизнинг бугунги кўтаринки кайфиятини ифодалайди. Ушбу ташаббус вилоят ҳокимининг қарори билан маъқулланди. Шу йил 21 феврал куни ўтказилган умумхалқ ҳашарида 1 миллион 200 мингдан ортиқ фарғоналик иштирок этди. Махсус жамғармага ҳашардан бир неча ўнлаб миллион сўм маблағ тушди. Бу пуллар Фарғона аҳлининг ўз бобокалонлари тўйига тўёнасидир.

Хулоса қилиб айтганда, Аҳмад ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллигини нишонлаш бўйича Ўзбекистон Республикаси ташкилий қўмитаси белгилаган аниқ ва пухта тадбирлар вилоятимизда босқичма-босқич амалга ошириб бориляпти. Насиб этса, кузакда бу йилдаги барча эзгу мақсадларимиз рўёбга чиқиб, юзимиз янада ёруғ бўлади. Халқимизда «эртанинг ҳаракати бугундан», деган нақл бежиз айтилмаган.

ЖОНКУЯР МУРАББИЙ

Ёднома

Аҳмад Ихтиёров ҳақида сўз кетаркан, кўз ўнгимда иқтидорли мураббий, истеъдодли дирижёр ва бастакор, кўпгина санъат арбобларининг муътабар устози ва толмас ташкилотчи-раҳбар сиймоси намоён бўлади. Бу одам Бухоро маҳаллий ёшлари орасида етишиб чиққан бўлиб, нота билимини чуқур эгаллаган, биринчи мусиқа назариётчиси, Европа чолғулари, духовой оркестр созларининг биринчи созандаси ва Бухоро вилоят мусиқали драма театрининг биринчи ўзбек бош дирижёри ҳисобланади.

Жуда эрта етим қолган А.Ихтиёров Бухоро шаҳридаги болалар уйида тарбияланди. Бу ерда мураббий В.Власенко раҳбарлигида фаолият кўрсатаётган ҳаваскорлар тўгараги таъсирида унда мусиқага қизиқиш уйғонди. Дастлаб Бухорода ташкил этилган Форобий номидаги халқ консерваториясида ҳамда Фитрат ва Файзулла Хўжаевлар саъй-ҳаракати билан 1921 йили Шарқ мусиқа мактабида ўқийди.

Илк фаолиятини шаҳар кинотеатри қошидаги оркестрда трубачи созанда сифатида бошлайди. Шу йилларда у халқ орасида «Аҳмад карнай» номи билан танилди. Мусиқий билимини ошириш мақсадида Тошкентдаги Ҳамза номидаги мусиқа билим юртида ўқиди. Кейинчалик эса консерваториянинг композиторлик факултетини ҳам тугатди. Бу ерда Б.Надеждин раҳбарлигида бастакорлик сирларини чуқур ўрганиб, Бухорога қайтади ва мусиқа билим юрти директори лавозимида фаолиятини давом эттиради. Билим юртида ишни талабалар сонини ошириш, «Мусиқа назарияси», «Фортепиано», «Торли созлар» сингари янги бўлимлар очиш ҳамда бу даргоҳга тажрибали педагогларни жалб этишдан бошлайди. Айни пайтда вилоят театрида бош дирижёр лавозимида ҳам ишлайди. У театр ходимлари билан ишни асосан куннинг иккинчи ярмида бошлаб, кеч оқшомгача улар билан шуғулланади. А.Ихтиёров дирижёрлигида «Тоҳир ва Зуҳра», «Нурхон», «Бой ила хизматчи» сингари спектакллар муваффақиятли саҳнага олиб чиқилди.

Бу одам «Шашмақом» диёри Бухорода туғилиб ўсгани учун ҳам қалбида ҳамиша халқ куйларига катта бир муҳаббат мавжуд бўлиб, ана шу муҳаббат унинг бастакорлик фаолиятида ўз аксини топди. А.Ихтиёровнинг «Бухорожон», «Муҳаббат», «Оромижон», «Ёд айланг», «Сенга бир гап айтаман» қўшиқлари, шунингдек, «Ўрзигул» (М.Бобохонов ҳамкорлигида), «Ерилтош» (М.Тошпўлатов билан бирга), «Гулхан» мусиқали драмалари фикримизнинг далилидир.

Домла Бухоро шашмақомини кейинги авлод вакилларига етказиш мақсадида, мақомдон устозлар Маъруфжон Тошпўлатов, Нажмиддин Насриддинов, М.Бобохоновларнинг ижодий ишларида ҳамиша маънавий мадад бериб келарди.

Устознинг эзгу фазилатларидан яна бири унинг шогирд тайёрлаш борасидаги заҳматкашлигидир. У ўз талабаларига нисбатан ҳамиша қаттиққўл, талабчан, шу билан бирга меҳрибон мураббий эди. А. Ихтиёровнинг саъй-ҳаракатлари натижаси ўлароқ, Файзулла Кароматов, Тавур Жумаев, Иброҳим Ҳамроев, Хайри Изомов, Саид Алиев, Сулаймон Тахалов, Отаназар Матёқубов, Амин Каримов, Мустафо Бафоев, Ари Бобохонов, Ориф Атоев сингари таниқли санъат арбоблари, шунингдек, фарзандлари ва қариндошларидан Бахтиёр Ихтиёров, Марям Ихтиёрова, Хумора Ихтиёрова, Азима Муҳиддинова, Ҳамид ва Санъат Абдуллаевлар республикамиз санъатига муносиб ҳисса қўша олган кишилар бўлиб етишдилар.

Айни шу кунларда моҳир мураббий ва фидойи санъаткор Аҳмад Ихтиёров 90 баҳорни қаршилаган бўларди. Устоз бошлаган хайрли ишни бугунги кунда унинг юзлаб шогирдлари давом эттириб, руҳини шод этиб келмоқдалар.

Файзулла ТЎРАЕВ,
педагогика фанлари номзоди

ТУҲФАХОНГА ҲАЁТНИНГ ТУҲФАСИ

Самарқанд вилоятининг Иштихон туманига қарашли Мурод Жўраев номидаги ширкатлар уюшмасининг «Халқобод» қўрғонида Раҳмат ака деган ажойиб, танти деҳқон бор. У кўп фарзанднинг отаси. Оилада, жамоада катта ҳурмат-эҳтиромга эга. Хонадони ўзига тўқ. Оила соҳибаси Махсума опа ва Раҳмат ака Санақуловлар ҳар йили уйида ипак қурти боқишади, далада турфа сабзавот етиштиришади. Биз икки йил бурун Раҳмат аканинг даласида кечган бир суҳбатни тез-тез эслаб турамиз...

Ўшанда айни саратон палласи эди. Қуёш тиккада, атрофга беаёв ўт-оташ сочади. Заҳматкаш акахонимиз билан тут соясидаги чорпояда бир пиёладан аччиқ-аччиқ чой ҳўплаб, гурунглашдик. У дафъатан радионинг қулоғини буради. Дилрабо куй, унинг кетидан оҳанрабо қўшиқ оҳанглари олис-олисларга тарала бошлади.

— Оҳ, оҳ, жонидан, — деди Раҳмат ака. — Радио — жону дилим. Унинг овозини бир зум эшитмасам, худди носқовоғини йўқотиб қўйган кашандадай безовта тортавераман. Куй бошқа, қўшиқ бошқа. Мен диктирларимизнинг овозини берилиб тинглайман. Ўзиям улар... чертиб-чертиб гапиради-да. Раҳматли Қодир Маҳсумов ўзи бир дунё эди... Туйғуной Юнусхўжаева, Қодир Тожиев. Э, уларнинг ҳам отасига раҳмат!

Айниқса, Туйғунойнинг талаффузи бир бошқа-да. Пенсияга чиқиб кетди дейман-ов, жа кўникиб қолгандик, чиқишларини жуда-жуда соғинамиз. Яна, Туҳфахон деган қизимизниям оиламиз билан яхши кўрамиз. Уни овозидан таниймиз. Барака топгур, овозининг самимий ва одмилиги билан дилларимизни хушнуд этади...

Олис даладаги оддий деҳқоннинг бу эътирофи, эҳтироми диктор Туҳфахон Аҳмедова учун катта мукофот, албатта. Инчунун, ана шу эътироф, мана орадан анча сувлар оқиб ўтиб, бизнинг ҳам қўлимизга қалам тутқазди.

Дарвоқе, Туҳфахон ҳақида мухтасар сўз. У Ўзбекистон радиоси дикторлар гуруҳининг раҳбари. Таржимаи ҳоли ҳам худди ўзидай оддий, камтарона, безаклардан холи.

Т. Аҳмедова Муҳиддин ака ва Муҳаррам аялар хонадонида таваллуд топди. Дадаси кўп йиллар пойтахтимиздан унча олис бўлмаган Ўрта Чирчиқ тумани ҳудудида жойлашган Тошкент ирригация ва сув хўжалик муҳандислари институтининг ўқув-тажриба участкасида бошлиқ вазифасида ишлаб, бир неча йилдирки, кексалик гаштини сурмоқда. У киши 80дан ошиб кетган бўлса-да, ҳали бардам, тетик. Афсуски, Муҳаррам ая бир йил аввал тириклик дунёсини тарк этди. Илоё, жойи жаннатда бўлсин — Муҳаррам аянинг чироғи ёниқ. Бир-биридан мўмин-қобил фарзандлар ва келинлар бу чироқнинг пилигини кўтариб, зиёсини юз чандон, балки минг чандон сарбаланд айлашмоқда. Ана шу таскиндан Туҳфахоннинг боши осмонда.

Туҳфахон радионинг камалакдек ранг-баранг, мураккаб, сеҳрли, завқли ва масъулиятли оламига келиб қолганини шундай эслайди.

— Мен Тошкент педагогика билим юртини имтиёзли тугатгач, республика Рус тили ва адабиёти институтига кириб ўқиш учун йўлланма билан тақдирландим. 1977 йили институтни тугатиб, ўқишни шу институт қошидаги аспирантурада давом эттирдим. Бу орада мени Ўрта Осиё болалар шифокорлари тайёрлаш институтига муаллимликка ишга таклиф этиб қолишди. «Ўзбек тилининг бошқа халқлар тиллари ҳисобига бойиши» мавзуидаги илмий ишимни ниҳоясига етказаётган кезларим тасодифан радиодан дикторликка талабгорларнинг танлови ҳақидаги эълонни эшитиб, негадир мени ишончли ҳаяжон эгаллади.

Шу-шу Туҳфахонга ҳаётнинг ажиб туҳфаларидан бири мушарраф бўлди. У танловда ғолиб топилиб, Ўзбекистон Телерадиокомпаниясига дикторликка қабул қилинди. Албатта, уйда озми-кўпми эътирозлар, тушунмовчиликлар ҳам бўлиб ўтди. Аммо Туҳфахонга тақдир туҳфасини ҳадя айлаган, радио уйи у учун кенг қулоч очган эди. Бора-бора умр йўлдоши Нажмиддин Аҳмедов, фарзандлари — Абдурайим, Баҳодир ва Камолалар ҳам Туҳфахоннинг нуфузли фаолиятига бирдек хайрихоҳ бўлиб қолишди. Бу ҳам унга катта далда бўлди.

Биз яқинда Туҳфахон билан суҳбатда бўлдик.

— Биринчи эфирга чиққанимда жуда ҳаяжонланганман, — дейди у. — Ўшанда устозим Туйғуной Юнусхўжаева студияга кириб, қалт-қалт титраётган бармоқларимни оналик меҳри билан оҳиста силаб қўйганларини худди ҳозирги дақиқалардай эслайман. У гўё «Бардам бўлинг, қизим! Ишончимизни оқланг!» дегандай, ҳали-ҳануз мени ўктамликка чорлаб туради. Ана шунақа! Биринчи Туйғуной опамнинг оқ фотиҳасини олганман!

Ўзбекистон халқ артисти, республика радио ва телевидение аълочиси, устоз Қодир Тожиев Туҳфахон ҳақида тўлиб-тошиб сўзлайди: «Туҳфахон ўз касбини севади, ардоқлайди. Чунки унда қатъият, ишонч ва садоқат устивор. Унинг радиога ишга келганига 14 йил бўлди. Ана шу йиллар силсиласида синглимизнинг касб малакаси орта борди, маҳорати тобора юксалди. У эндиликда олий тоифадаги диктор, дикторлар гуруҳига бошчилик қилмоқда».

Бу эътирофга яна шуларни қўшиш жоизки, Туҳфахон Ўзбекистон радиосидан ҳаво мавжларига чиқишга тайёрланар экан, матннинг моҳиятига, руҳига, асосий фикр йўналишига чуқур кириб боришга, тингловчилар билан самимий мулоқотда бўлишга, оддийликка интилади. Шу боис ҳам фаолиятини дастлаб «Шаҳар ахбороти»ни ўқишдан бошлаган Туҳфахон бугунги кунда «Қишлоқ ҳаёти», «Талаб ва таклиф», «Ўзбекистон — чет эллар нигоҳида» каби қатор туркум эшиттиришларни қиёмига етказиб олиб бормоқда.

Туҳфахон ўзининг ҳамкасблари, олий тоифадаги дикторлар — Кларахон Халилова ва Раънохон Ашраповалар билан бир сафда эл хизматида эканлигидан боши осмонда.

Азиз дўстлар, радионгизнинг мурватини бураб, қулоқ тутинг — ҳаво мавжларида сиз севган диктор Туҳфахон Аҳмедова!..

Абдулла ТУРДИЕВ,
Дилшода САЙИД ОЛИМ қизи

Муҳокама учун мавзу

Ваҳоб РАҲМОНОВ

ИЗОҲГА ҲОЖАТ БОР...

Мажмуа ва луғат муаммоси

Адабиёт дарси — сўз санъати таълимини, айниқса, мумтоз адабиёт намуналари ўтиладиган V-X синфларда, луғатсиз тасаввур қилиш қийин. Бироқ мактабдаги аксарият ўқитувчи ва ўқувчиларда адабий луғат йўқ. Шунинг учун адабиёт мажмуаси тузувчилари бу муаммони дарсликдаги ҳар бир матн берилган саҳифада ҳал қилишга уринадилар. Чунончи, V-VI синф дарслик-мажмуаларида сўзга луғат бериш тарзида: VII-VIII синфлар мажмуаларида луғат ва қисқа изоҳлар бериш орқали ҳал қилинган.

Ўқитувчининг мумтоз адабиётни луғат китобисиз ўргатиши кўп қийинчилик туғдириши табиий. Бас, шундай экан, ўрта мактаблар учун изоҳли луғатлардан кўра, оддий мисолсиз луғат китоби тузиш энг долзарб масаладир. Чунки изоҳли луғатларда — 400 саҳифалик китобда 4 мингта сўз изоҳланса, шу ҳажмдаги луғатда 20.000 та сўз изоҳланади. Чунки оддий луғатда намуна-иллюстрация-байт ёки гап матни берилмайди.

Мажмуа ва луғат муаммосига доир мулоҳазаларимизни 10-синф «Ўзбек адабиёти» мажмуаси мисолида давом эттиришга уриниб кўрайлик. Чунки бу мажмуа мазкур муаммони ҳал қилиш йўлидаги муваффақиятли уриниш намунаси бўла олади.

Хусусан, тузувчилар филология фанлари доктори, профессор Бегали Қосимов, филология фанлари номзодлари Нусратулло Жумаев ва Султонмурод Олимов мажмуа матнига яхши луғат ва изоҳлар илова қилишга уринишган. Бизнинг ҳисобимизча, мажмуанинг ҳар бир саҳифасидаги матнларда 12 тадан 30 тагача изоҳталаб эски умумтуркий, форс-тожикча, арабча ва бошқа тилга оид сўзлар учрайди. Тузувчилар ўқувчиларга кўмаклашиш учун қуйидаги услубий усуллардан фойдаланишган: **биринчидан,** сўзга луғат бериш **(Қавий** —кучли, қувватли. **Шавоҳид** — гувоҳлар, шоҳидлар, ҳужжатлар. 7-бет); **иккинчидан,** сўз бирикмасига луғат бериш **(Даҳри дун** — пасткаш дунё. 9-бет); **учинчидан,** луғатсиз ишора тарзида изоҳлаш **(Фақир** — бу ерда «мен» маъносида. 7-бет) ва **муфассалроқ ишора (Айб** — шеърий ва насрий ифодадаги хатою камчиликлар. 6-бет); **тўртинчидан,** сўзни изоҳлаш **(Масиҳ** — Исо, бу ерда унинг ўз нафаси билан ўликларни тирилтиришига ишора қилиниб, ёр «Масиҳ» дейилган. 9-бет); **бешинчидан**, луғат ва ишорани бирга бериш **(Ғизол** — кийик, оҳу, бу ерда ёрнинг кўзлари икки оҳу дейиляпти. 8-бет); **олтинчидан,** луғат-маълумотнома бериш **(Фисоғурс** — эрамиздан олдинги 571-497- йилларда яшаган машҳур юнон алломаси Пифагор. Ривоятга кўра, у мусиқий созларни кашф этган. 129-бет); **еттинчидан,** сўзга изоҳли луғат бериш **(Шамшод** — хушқомад ва чиройли, қишин-ёзин ям-яшил турадиган, майда ва тиғиз баргли, қаттиқ ёғочидан турли асбоблар ясаладиган дарахт. Мумтоз адабиётда севгилининг бўйини хушқоматликда шу дарахтга ўхшатиш анъана бўлган. 301-бет); **саккизинчидан,** мисра ёки мисранинг бир қисмининг насрий баёнини бериш (Матн: **Деди: — Бу ишдан ўлмас касб рўзи!**

Ҳошиядаги изоҳ: Мисранинг маъноси: Бу иш билан касбу кор қилиб тирикчилик ўтказиб бўлмайди-ку! 139-бет).

Кўриниб турибдики, мажмуа тузувчилар ўқитувчи ва ўқувчига илмий услубий мадад беришга ҳар томонлама ҳаракат қилишган ва бунга кўп жиҳатдан эришишган. Мажмуада ҳатто матннинг ботиний мазмуни, сўфиёна талқинига мадад берувчи илмий-услубий усулдан ҳам фойдаланилган. Чунончи, Огаҳийнинг:

Олами фақр базмида
жоми сабуҳи ичкали,
Субҳи сафидимиз эрур
бизга шаби сиёҳимиз —

байтидаги луғатталаб икки сўз бирикмаси талқинидан буни яққол кузатиш мумкин (303-бет).

«Ўзбек адабиёти» фанидан тузилган дастурлар — истиқлол мевасидир. Ушбу мажмуа ва V-VIII синф дарслик-мажмуалари ҳам истиқлолга ҳамнафас китобдир. Шу жиҳатдан бу дастур ва дарслик-мажмуалар анча замонбоп ва аввалги шу хилдаги китоблардан бир талай фазилатлари билан ажралиб туради.

Хўш, шу ярқли мажмуани янада ўқувчибоп қилиш учун яна нималарга эътибор қилиш керак? «Ўзбек адабиёти» мажмуасида қандай нуқсонларга йўл қўйилган?

Бизнингча, 10-синфга мўлжалланган ушбу мажмуани ўқувчибоп қилиш учун **биринчидан,** луғатдаги жиддий нуқсонларни тузатиш лозим. Чунончи: 385-бетда **«гандум - арпа»** луғати берилган. **Гандум — буғдойдир.** 383-бетда **«зону - қоида»** луғати берилган. **Зону - тиз, тиззадир.** Матнга изоҳ беришда **«адаб зонуси - одоб тизи, яъни одоб юзасидан тиз букиб ўтириш»** тарзида талқин қилмоқ лозим эди. Турди Фароғийнинг «Тор кўнгуллик беклар...» деб бошланадиган шеърида:

Бир яқодин бош
чиқориб, барча бир
тўнға кириб,
Бир ўнгурлик, бир
тиризлик, бир яқо-
енглик қилинг —

байтидаги изоҳталаб сўзларни кўрайлик: **Унгур - чуқур, хандақ. Тириз - тепа...**

Маълумки, бу луғатлар хатолигидан ташқари, ўқувчини чалғитади. **Ўнгур** ва **тириз** тўннинг қисмлари эканлиги одамларга ҳам маълум.

175-бетдаги:

Отланиб Чир суйидин
ўтгач хон,
Келди Султон қотида
хони замон —

байтидаги **«Чир»** сўзига китобда **«Сирдарё»** деб луғат берилган. Ҳолбуки, **Чир** — **Чирчиқ** дарёсидир. 376-бетдаги:

Кес риштаниким, қилсун
чапаклар отиб жаста
Ҳажрида алам тортиб,
бўлди жигари хаста —

байтидаги **«жаста»** сўзига **«аста»** дея луғат берилган. Ваҳоланки, **жаста - сакрашдир, ўйноқлашдир.**

Бундай хато луғат намуналари мажмуида анчагина.

Иккинчидан, ҳар бир саҳифага бериладиган луғатларни кўпайтириш, яъни изоҳталаб, луғатталаб сўзларни изоҳсиз, луғатсиз қолдирмаслик керак. Негаки, ўқувчигина эмас, ўқитувчи ҳам луғатга муҳтожлик сезади. Чунончи, 372-бетдаги матндан қуйидаги сўзлар луғатсиз қолдирилган: **мунаввар, фирдавснишон, бурж, рўз-барўз, ал ас-сабоҳ, банда, дохил, тариқ, каъбаи мақсуд, ложарам, азимат, тариқа, хони шавкат, маъқул, андак.** Кўряпмизки, ярим бет матнда ўн бешда луғатталаб сўз қолдириб кетилган. Мажмуанинг ҳар бир саҳифасида ана шундай луғатталаб ўнлаб сўзлар бор.

Луғат бериш тақозосини қуйидаги байтларда кузатайлик:

Турк назмида чу мен
тортиб алам,
Айладим ул мамлакатни
яққалам. (5-бет)

Бизнингча, туркий назм байроқдорининг бу байти ҳар томонлама таҳлилга, изоҳга муҳтождир. **Қалам** — адабий тил эканлиги; **яққалам** —бир адабий тил; **яққалам айладим** — бир адабий тил остига бирлаштирдим, дегани. Бу билан Алишер Навоий ўзбек адабий тили асосчиси эканлигини шу байтда уқтирганига ўқувчи ва ўқитувчи диққатини тортиш лозим эди...

Иборани грамматик жиҳатдан бўлиб-бўлиб таҳлил қилиш мумкин бўлмаганидек, иборадаги алоҳида сўзга луғат бериш ҳам ножоиздир.

Шу саҳифадаги:

Низомий олса Барда
бирла Ганжа,
Қадам Рум аҳлиға ҳам
қилса ранжа —

байтига мажмуада қуйидагича луғатлар берилган: **Ранжа - ранжиган, қийналган, ранжа қилмоқ — ранжитмоқ.** Ахир, бу луғатлар матн мазмунни идрок этишга кўмаклашмайди-ку? Бизнингча, байтдаги иборага изоҳ бериш керак эди. Яъни: **қадам ранжа қилмоқ — ташриф буюрмоқ, бормоқ.** Рум қаер, деган савол ҳам очиқ қолади. Рум — Истанбул (собиқ Константинопол), деб ўқитувчи ўқувчига кўмаклашиш лозим эди. Мажмуанинг 13-саҳифасидаги:

Жондин сени кўп
севармен, эй умри азиз,

деб бошланадиган рубоийга берилган изоҳ ҳам тўғри эмас. Ҳошияда: **«Умр — ҳаёт, бу ерда бирор киши умри маъносида эмас»,** дейилган. Эски дастурга мувофиқ тузилган дарсликда профессор Н.Маллаев: **«Шоир бу рубоийда умр фалсафасини мулоҳаза қилмоқда»,** деб ёзган эди. Аслида-чи? Умр — ҳаёт ҳам эмас, умр ҳам эмас: Оллоҳдир. Ўзбек адабиётининг асосий намуналари тасаввуф адабиёти маҳсули эканлиги энди ҳеч кимга сир эмас. Тасаввуф номининг мажозий талқини бўлган «Лисонуттайр»да қуйидагича байт бор:

Ҳам ўзи, ҳам ул ўтунлар
кул бўлуб,
Юз туман жузв ул
куярдин кул бўлуб.
(130-бет.)

Мажмуа тузувчилар байтнинг «жузв» сўзигагина **бўлак, қисм** тарзида луғат берганлар, холос. Ҳолбуки, иккинчи мисрадаги мазмун фонийлик моҳияти ифодаси эканлигини уқтириш лозим эди. **Жузв — зарра, кул — энг олий бутунлик,** Оллоҳ эканлигига ўқувчи диққати тортилса яхши бўларди.

Нотўғри берилган луғат китобхонни чалғитибгина қолмайди. Чунончи, мажмуа тузувчилари «Бобурнома»нинг қуйидаги парчасига диққатимизни тортадилар: (Ҳусайн Бойқаро) **«Бир қатла бир ўғли бир кишини ўлтургани учун қонлиқларига топшуруб, дорулқазоға йиборди» (193-бет).**

Ҳошиядан ўқиймиз: **«Дорулқазо — ўлим».** Луғатга ишонсак, Ҳусайн Бойқаро бир ўғлини ўлимга буюрган бўлиб чиқади. Аслида Ҳусайн Бойқаро ўғлини ўлимга юбормаган. Мажмуадаги луғат хато. Чунки **дорулқазо — ўлим эмас, қозихонадир.**

Дарҳақиқат, Бобур — ҳақ: Ҳусайн Бойқаро бир ўғли бировни уриб ўлдирганда, даъвогарларга ўғлини топшириб, қозихонага жўнатгани рост. Шаҳзода дият — хунпули топшириб қутулган.

Дарслик ва мажмуаларда бундай камчиликлар кўпроқ учрашини назарда тутиб, мисолларга кенгроқ тўхталдик. V-X синф дарслик ва мажмуаларидаги нуқсонларни бартараф этиш учун тузувчиларни ва шу соҳа мутахассисларини бир-бирларига масъул муҳаррир этиб тайинлаш ва янги нашрларини мукаммаллаштириш йўлидан бориш лозим, деб ўйлайман.,

Биз мажмуа тузувчиларининг истеъдод ва билимларига ишонамиз, кейинги нашрларида мазкур камчиликлар тузатилади, деб умид қиламиз.

ОТА РОЗИ — ТАНГРИ РОЗИ

Ҳазрат Алишер Навоийнинг бутун умри темурийлар салтанатида ўтди. Ёзган асарлари шу буюк давлатга хизмат қилди. Бу ҳақда у «Вақфия» асарида ёзади: «Менинг бу ҳаётим гулбунининг гуллари ул ҳазратнинг хизмати баҳорида очилди ва йигитлигим ашжорининг шукуфалари дағи ул ҳазрат мулозамати ҳавосида сочилди ва ул гуллардин кўп мақсудлар навбоваси ҳаётим комин баҳраманд этди».

Бойқаро хонадонида Навоийчалик азиз, мўътабар, жонфидо инсон бўлмаган. Ҳазрат дўсти Ҳусайнга қандай самимий, илиқ муносабат билдириб, жўяли насиҳат, ўринли танбеҳлар берса, унинг ўғиллари Бадиуззамон Мирзо ва Музаффар Мирзога ҳам шу муомалани сақлаган. Айниқса, Марв подшоси Султон Санжарнинг қизи Султон Бека Бегимдан туғилган Султон Бадиуззамонга меҳри ўзгача эди.

Биламизки, Ҳусайн Бойқаро ва шаҳзода ўртасида тахт ворислиги масаласида анча келишмовчиликлар бўлган. Ота ва ўғил орасидаги дўстона муносабатни Навоий ҳар доим сақлаб туришга ҳаракат қилган. Султон Бадиуззамон Навоийни зукко, билимдон давлат арбоби, сиёсатдон, адолатли вазир, улуғ сўз санъаткори сифатида ҳурмат қилиб, насиҳатларига қулоқ тутган. «Муншаот»дан жой олган Султон Бадиуззамонга аталган бир мактубда Навоий ёзадики, Оллоҳнинг ризоси отанинг ризосига, Тангри таоло ғазаби ота ғазабига вобастадир. Ота фарзанд учун парвардигор, чунки Оллоҳ йўқликдан борлиққа фарзандни келтираркан, сабабчиси қилиб отани танлайди. «Муншаот»да ўқиймиз: «Бас, киши ота ризосини ҳосил қилса, тангри таоло ризосини ҳам ҳосил қилмиш бўлғай ва ота ғазабиға учраса,тангри таоло ғазабиға учрамиш бўлғай. Мундоғ бўлғондин сўнгра киши нечук ота ризосидин айру дам урғай ё қадам қўйғай». Фикрнинг исботи тариқасида ҳазрат Алишер Иброҳим Халиллуллоҳ, Юсуф ва Нуҳ пайғамбарлар, Сулаймон Боқирғон, Аҳмад Югнакийларнинг ҳаёти тарзидан ҳикматли сўз ва байтлар келтиради. Инчунин, Иброҳим Халилнинг оталари бутпараст ва буттарош бўлган. Оллоҳдан пайғамбарга нидо келадики, отангга насиҳат қилурда таъзим ва тавозеъ сақла.

Хуллас, ота ва ўғил масаласини Навоий «Ҳайрат ул-аброр»даги йигирманчи мақолат ва унга илова тарзида зикр этилган ҳикоятга асос қилиб олади. Мақолат Бадиуззамонга насиҳат тарзида битилган. Аввалига Хисрави жамқадр, фариштадек пок, сифати-ю зоти малакдай тоза деб шаҳзодани мақтаган шоир секин-аста унга насиҳату танбеҳлар бера бошлайди. Таъби баландлик, яъни манманлик элга манзур эмас. Чунки шоҳни халқдан ажратадиган, ўғлини отага қайратадиган шайтоний белги ҳам манманликдир.

Ойни ёруғ, чархни демак
баланд,
Таъби баланд элга эмас
дилписанд.

Унингча, умр — вафосиз, давлат, молу мулк, тожу тахт бақосиз. Ҳаёт кўз очиб юмгунча ўтади, бу дунёдаги барча нарсалар сароб. Барча нарсаларни берувчи ҳам, олувчи ҳам ягона Ҳақ таоло. Худони тан олмаган, унинг ёдидан огоҳ бўлмаган шоҳ гадодан ҳам баттардир.

Бўлмаса ҳақ ёдидин
огоҳлиқ,
Билки гадоликча эмас
шоҳлиқ.

Шариат тариқини ўзига шиор айлаб, адолату тўғрилик, инсоф билан халқни бошқариш ва энг асосийси, фисқ-фужурларга учмай нияти пок инсонни дили эгридан ажратиш Навоийча шаҳзоданинг бурчи.

Кимники, айлай дер
эсанг маҳраминг,
Кўп синамай айламагил
ҳамдаминг.

Фарзанд ҳаётда ҳеч вақт ранжу алам кўрмайди, қачонки, ўзини мурид, отасини пир билиб, ҳар юмушда унинг ҳукмига итоат қилса.

Зода муриду отани пир
бил,
Ҳар ишида ҳукмиға
таъсир бил.

Хожа Баҳоуддин Нақшбанднинг энг содиқ халифаларидан Хожа Муҳаммад Порсо ва унинг ўғли Хожа Абу Наср ҳақидаги ҳикоятнинг келтирилиши Навоийнинг мақолатда қайд этган тожу тахт бевафолиги-ю умрнинг ўткинчилиги, давлатни бошқаришдаги адлу инсоф, фарзандлик бурчлари каби фикрларининг исботи янглиғ кўзга ташланади.

Ҳикоятда тасвирланишича, Хожа Муҳаммад Порсо ўғли билан бирга Ҳаж сафарига чиқади. Неча кунлик машаққатлардан сўнг улар манзили мақсадларига етиб, муқаддас Каъбани тавоф қилишади. Ҳажга борган барча ҳожилар шайхи комил Порсодан дуо қилишни сўрайдилар. Шайх эса бу ишни ўғли Абу Насрга лойиқ кўради. Ҳамма ҳайрон. Шунда шайх айтади, киши Ҳақ таоло даргоҳига пирсиз келса, у ҳар қадамда йўлдан озмоғи мумкин. Менинг пирим йўқ. Шу боис Тангри мени ўғлимга пири раҳнамой қилди.

Кимсаки йўқ раҳбари бу
йўл аро,
Мумкин эрур озмоғи ҳар
қўл аро.
Йўқ эди бу йўлда
манга раҳнамой,
Тангри мени қилди анга
раҳнамой.

Хожа Порсонинг раҳнамосизман деганини қандай тушунсак бўлади? Аввало, солик Ҳақ даргоҳига пири-муршид билан бораётганда ҳеч қандай хавф-хатарни ўйламай, қўрқувларни писанд этмай «сулук ичра шуҳуду ҳузур» қилади, фақат ва фақат Худо ёди билан бўлади. Пир-чи? Пир эса ўзи ва муридига келадиган хавфдан қўрқувда, шунинг учун у Ҳақ ёдидан оз-моз чекинади. Хожа Порсонинг дуо тилашдан ўзларини четга олиш сабаби ҳам шунда.

Хуллас, ўғли кўзига ёш олиб: «Эй Оллоҳим, уётдан сенга паноҳ айлаб илтижо қиляпман. Агар менинг дуоим ижобат бўлмаса, пиримнинг дуосини қабул айла», дея тиловат қилади. Навоий яна ота ва ўғил масаласига қайтади.

Ёраб, ул омину дуо
ҳурмати,
Ё ул ўғил бирла ато
ҳурмати
Ким бу ато бирла
ўғулни мудом,
Давлату дин тахтида
тут мустадом

Яъни, Эй Оллоҳим, шу омину дуо ҳурмати ёки «ул ўғил», яъни Хожа Абу Наср, «ато», яъни Хожа Порсо ҳурмати, «бу бирла ўғулни», яъни Ҳусайн Бойқаро ва Султон Бадиуззамонни давлату дин тахтида ҳамиша абадий қил.

Хуллас, Навоий биргина мақолат ва ҳикоят баҳонасида темурийлар салтанатини инқирозга олиб борган тожу тахт талашуви, отани ўғилга, акани укага қилич ўқталтирган фожеани кўтариб чиқади ва шу билан Султон Бадиуззамонни ота ғазабига учрашувининг олдини олишга ҳаракат қилади.

Нодирбек НАСРИДДИН ўғли,
ЎзР ФА Адабиёт институтининг илмий ходими

Гулчеҳра ЙЎЛДОШЕВА

ИЗИНГИЗДАН ГУЛЛАР ОТИБ

ҚАЛДИРҒОЧ

Кўзларингда ёш кўрдим,
Йўлларингда тош кўрдим,
Қарғаларни хуш кўрдим,
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

Ишқинг билмадиларми,
Парво қилмадиларми,
Сани севмадиларми,
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

Ёринг меҳри қаттиқми,
Ёки қаҳри қаттиқми,
Ё биноси ортиқми,
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

Чирқиллайсан чарх уриб,
Айвонимни тўлдириб,
Етолмайман югуриб,
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

Қуш тилини қуш билар.
Девона-беҳуш билар.
Мен ҳам сендек муштипар,
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

Бўлайлик опа-сингил,
Икки ёрти бут кўнгил.
Кел, қучоғимга қўнгил.
Қошлари қаро қалдирғоч,
Юраги яро қалдирғоч.

БИЛМАДИНГИЗ

Теграngизда парвонангиз,
Кулбангизда кошонангиз,
Эдим тилло остонангиз,
Билмадингиз, билмадингиз.

Орзуларим кўкингизда,
Ошиёним кўнглингизда,
Тушингизда, ўнгингизда,
Билмадингиз, билмадингиз.

Сизсиз дунё торлигини,
Сизда гапим борлигини,
Рашким ҳам бисёрлигини,
Билмадингиз, билмадингиз.

Изингиздан гуллар отиб,
Кам-кўстига қўшиб-чатиб,
Айлаганим яхши отлиғ,
Билмадингиз, билмадингиз.

Баланд дорлар даъвойингиз,
Пастлар бир кун ҳавойингиз,
Учди-кетди Ҳумойингиз,
Билмадингиз, билмадингиз.

Дарёларнинг мавжи тинди,
Гулчеҳранинг кўнгли синди,
Ўзингиздан кўринг энди,
Билмадингиз, билмадингиз.

ИЛТИЖО

Мени ташлаб кетмагил, меҳр,
Сен етмаган лаҳзаларим кўп.
Отам бўлиб бошимни сила,
Онамдайин юз-кўзимдан ўп.

Сингилгинам, кўнглимни кўтар,
Инижоним, парвозга яра.
Яхши-ёмон кунларимда ҳам
Жон дўстимдек асраб-авайла.

Ўтар бўлсам фоний дунёдан,
Очиқ кетар кўзларим ёпгил.
Оқибатли боламдек бўзлаб,
Тобутимнинг ортидан чопгил...

Мени ташлаб кетмагил, меҳр!

ЎЗБЕКИСТОН АСКАРЛАРИ

Туронзамин деган юртнинг норларидир,
Суянгувчи тоғлари, чинорларидир,
Тупроғини кўриб ётар орларидир,
Лочинлари, бургутлари, сорларидир.

Истиқлолнинг жон фидойи лашкарлари —
Ўзбекистон аскарлари, аскарлари.

Томирида Широқларнинг қони оқар,
Юрт қисмати — тақдирига сергак боқар,
Озод элнинг, ҳур ватаннинг ўғлонлари,
Чақмоқ бўлиб самоларда олов ёқар.

Истиқлолнинг жон фидойи лашкарлари —
Ўзбекистон аскарлари, аскарлари.

Қадамидан ўтлар чақнар, шижоатли,
Курашларда енгилмагай, матонатли,
Сафларидан, савлатидан ҳайиқар шер,
Шулар билан ўлкам бахтли, саодатли.

Истиқлолнинг жон фидойи лашкарлари —
Ўзбекистон аскарлари, аскарлари.

Шулар борки, осмонимиз тиниқ-тиниқ,
Ёғийларнинг қўлидаги яроғ синиқ,
Омон бўлса шул алплару жўмардларим,
Ўзбек қадди эгилмагай, ҳамиша тик.

Истиқлолнинг жон фидойи лашкарлари —
Ўзбекистон аскарлари, аскарлари.

«OYBEK IJODIYOTIDA NAVOIY SIYMOSI»

Атоқли адиб ва шоир Ойбек ижодиёти ўзбек адабиётшунослигининг доимо диққат марказида. Яқинда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси «Фан» нашриёти адабиётшунос олим, филология фанлари доктори, профессор Назар Ражабов «Ойбек ижодиётида Навоий сиймоси» номли рисола (монография)сини нашрдан чиқарди.

Рисолада олим Ойбек ижодида, унинг турли адабий тур ва жанрларда яратган асарларида улуғ шоиримизнинг образи қай тарзда гавдалантирилганини батафсил таҳлил этади. Тадқиқот аввалида «Ойбекнинг тафаккури хазинасидан кўчирмалар» ва адиб «ҳаёт йўллари кўрсаткичлари саналари» берилган.

Н. Ражабов ушбу ишида асосий эътиборни Ойбекнинг ижодиётида марказий ўринни эгаллайдиган «Навоий» романига, романдаги образлар талқинига, «Алишер ёшлигининг талқини»га, адибнинг темуршунос олим сифатидаги хизматларига кенг тўхталган. Айни пайтда рисолада Ойбек асарларининг тили ҳақида унинг таржимон сифатидаги санъаткорлиги, ёзувчининг умр йўлдоши Зарифа опа хотирасидаги талқини, «Ойбекда Ватан туйғуси» талқинлари каби муҳим адабий-эстетик, ижтимоий масалалар борасида ҳам анчагина мулоҳазалар қаламга олинган.

Шу нарсани алоҳида таъкидлаш жоизки, Назар Ражабовнинг ушбу «OYBEK IJODIYOTIDA NAVOIY SIYMOSI» рисоласи ҳозирги адабиётшунослигимизда лотин алифосида чоп этилган илк тадқиқотдир. Рисола адабиётшунослар ва бу соҳа мутахассислари, атоқли адибимиз ижоди билан қизиққан барча китобхонларга мўлжалланган.

Масъул муҳаррирлар: Ботир Валихўжаев ва Наримон Ҳотамов. Тақризчилар: Сайдулла Мирзаев ва Душан Файзиев.

Дил изҳори

МУҲАББАТ СИНОВИ

Халқимизнинг севимли шоири Тўра Сулаймон «Сирдарё осмонида нозланадир ой» сарлавҳали мақоласида шоира Ойниса Ортиқбоева ҳақида, унинг ижоди ҳақида илиқ гапларни ёзган эди. Дарҳақиқат, муаллифнинг шоирани нозланаётган ойга ўхшатганида жон бор. Ойниса Ортиқбоева ўзига хос, ўзига мос овозга эга ижодкор. Мана унинг қалам тебратаётганига ҳам 35 йилдан ошибди...

Муҳаббат икки дилнинг достони. Уни ҳис этиш, эъзозлаш, асраш лозим. О. Ортиқбоеванинг «Кетмагин деб айт» шеъридаги адабий қаҳрамон — муҳаббат малаги шунчаки инжиқ эмас.

Кетсам илтижоли қароқларингда,
Суратим қолади суюкли, маъюс.
Эзгу ўт ёнади нигоҳларингда,
Қиларсан ёлғизлик даҳшатини ҳис.

Ошиқлар учрашганда олам гўзал эди, тўла эди, атроф гулзор — баҳор эди. Энди эса маъюс, ёлғизлик ошиқларни ҳаяжонга солади. Қиз буни олдиндан сезади, ўзининг сиймоси сурат бўлиб, суюкли бўлиб қолишини тасаввур қилади.

Кетсам мен тароват бўлиб тўлдирган
Хонангни эгаллар ҳижроннинг ранги.
Армон — юрагингга санчилган тикон,
Қайта-қайта тирнайверар ярангни.

Ошиқлар учрашуви оламни тароватга тўлдиради. Уларга висол даркор. Фақат шу. Висол уларга малҳам, висол гулшан. Улар бирга экан — дилда таровват, агар ҳижрон бўлса, армон тикан бўлиб юракларга санчилади...

Кетяпман, ҳабибим, кетмагин деб айт,
Ҳали ҳам кеч эмас, қайтар изимга...

Ҳаётни сониялар ҳал қилади. Аслида ҳаёт — сониялар йиғиндиси. Ана шу сонияларда тақдирлар ҳал бўлади, инсон туғилади, ўлади, севади, севилади... Қиз ҳам тақдир ипларини сониялар ҳукмига ҳавола этди. Ошиққа синов, бу — муҳаббат синовидир.

Шоирлик аслида нима? Шоирлик, менимча, шеър ёзавериш эмас. Қачондир ўқигандик, қайсидир бир атоқли шоир шоирлик шеър ёзмасликдир, деган эди. Шунга тўла қўшилса бўлади. Шеър қоғозга тушмасдан иложи бўлмай қолган вақтда сатрларга тизилса ажаб эмас. Тағин ҳам мутахассислар билади, лекин мен ҳар ҳолда, мухлиси бўлганим шоирлар ижодидан шундай хулоса чиқарганман.

Ойниса Ортиқбоевани билганлар, у билан ҳамсуҳбат бўлганлар бир нарсани таъкидлайдилар. Шоира билан ҳамсуҳбат бўлиш ҳам масъулиятли. Ундаги аёллик латофати, шоиралик тароватi, оналик заковати, донолик ва тантилик, қадрқимматни чуқур ҳис эта билиш фазилатлари бир кишида жам бўлгани очиғи, камёб ҳодиса. Бундай аёл, албатта, шоира бўлмаслиги, дилидагини ташига чиқармаслиги мумкин эмасди. Унинг шеърларида Сирнинг вазминлигини, чўл шамолидек шиддатни, мажнуннинг юзидек сўлғинликни, чақалоқ табассумидек майинликни туясиз. Туясизу, шоиранинг ўзини кўрмасданоқ кўз олдингизга унинг қиёфаси гавдаланади. Ўз ижоди билан бунчалик омухталик, назаримда, камдан-кам шоирларга насиб қилади. Хуллас, у ўзини элу халқ дардига фидо қилган аёл. Шунинг учун ҳам бир шеърида:

Дарёга айланай қирғоқларимда
Меҳр дарахтлари тиклай олсин қад, —

деб ёзади. Бир шеърида эса: «Умр байрамлардан иборат эмас», дейди. Чунки ижодкорни ўз замонаси, атроф-муҳит тарбиялайди, вояга етказди ва куйлатади. Унинг «Аёл» шеъри рамзийга ўхшаб туюлади менга:

Мен онаман кучоғимда ўсмоқда ўғлон,
Умрим унга бахш этяпман бўлиб парвона.
Мен онаман фарзанд учун фидоий бир жон,
Қучоғида келажакни улғайтган она.

Ҳақиқатдан, шоира Мирзачўлдай кенг воҳани Гулистонга айлантириш ҳаракатининг, асрларга татигулик ишларнинг фаол иштирокчиси, жонкуяр куйчисидир. Шу маънода шоира ҳақ ва унинг шоира-она сифатида ушбу сатрлари Мирзачўл воҳаси учун табиий бир ҳолдир. Оламшумул тарихий ишлар ҳам шоира ижодининг, умрининг мазмунидир.

Ойниса Ортиқбоева — юраги куйлаётган шоира. У бугун баркамол ёшда. Имоним комилки, унинг ҳақли шеър мухлисларига, сиз билан бизга айтадиган гаплари кўп. Шоирага илҳом онларининг мўл бўлишини, ўзи доимо ана шундай яшнаб, яшариб, давраларимизни файзга тўлдириб юришларини тилаймиз.

Илёс ҚУВОНДИҚОВ,
журналист

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт Жамғармаси уюшма аъзоси Рустам Ғаниевга отаси
Ғани ҚУДРАТОВ
вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги «Ўзбекмузейшунослик» илмий-ишлаб чиқариш маркази раҳбари
Каримберди ЮСУПОВ
вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Я. Ғуломов номли археология институти жамоаси шоир Абдулла Ориповга падари бузруквори
Ориф ота УБАЙДУЛЛАЕВ
вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

ПОДАЧИДАН ЧИҚҚАН РАИС

Ўтмишдан лавҳалар

Дунёнинг ишлари

Жиззах туманидаги қишлоқлардан бирида Шодмон исмли ғарибгина одам подачилик қиларди. У қирқ-қирқ беш ёшларга борган бўлса ҳам оиладан ёлчимаган, бола-чақа кўрмаганди. Одамларнинг молини боқиб кун кечирарди. Эрталаб подани далага ҳайдаб, кечқурун ғира-ширада қишлоққа қайтар, йўл-йўлакай оши ҳалол йиғарди.

Подачи бироз ношудроқ эди. Бошқа подачилар йиғиладиган оши ҳалолнинг суюғини бир идишга, қуюғини иккинчи идишга солсалар, у мошхўрдаю аталани ҳам, исмалоқ сомса билан тандир нонни ҳам битта идишга солаверарди.

Хуллас, Шодмон подачи ўзи яшаётган қишлоқдагилар учун ношудликнинг ёрқин тимсоли эди. Одамларнинг: «Шодмон подачига ўхшаб лаллайишига қара», «Бу боланинг бўш-баёвлиги худди Шодмон подачининг ўзи!» — деган гапини ҳар куни эшитиш мумкин эди.

Вақти-соати етиб ана шу Шодмон подачини бахт деган неъмат ўз қучоғига олди. Бунақа бўлишини унинг ўзи ҳам, бошқалар ҳам кутмагандилар.

Ўттизинчи йиллар бошларида «коллективлаштириш» деб аталган бир ҳаракат бошланди. Навбат Шодмон подачининг қишлоғига етиб келган куни: «Барча Бўрихўжабойнинг меҳмонхонасига йиғилсин, мажлис бўлади. Бормаганлар жавобгарликка тортилади!» деб эълон қилинди.

Мажлис туш маҳалига белгиланди. Шу боис Шодмонбой ўша куни молларнинг бошини тезроқ қайириб, уй-уйига тарқатди-да, мажлисга шошилди. У кириб борганида Бўрихўжабойнинг меҳмонхонаси тўлиб бўлганди. Бир амаллаб қўлида таёғи , бўйнида чарм халтаси билан ўзига жой топиб олди. Тўрдаги ҳайъатда — узун стол ортида уч киши ўтирарди. Уларнинг бири туман марказидан келган вакил, иккинчиси вилоятдан келган ўрис вакил эди. Ўртадаги зар дўппили, нўғай башара одамни тилмоч дейишди. Шодмон подачи уларга қизиқмади. Қорни оч бўлгани учун кечқурунги оши ҳалолни ўйлаб ўтираверди.

Бир маҳал туман вакили ўрнидан турди. Авж олган коллективлаштириш ҳаракатининг аҳамияти ҳақида анча вақт маъруза қилгач, мақсадга ўтди:

— Энди сизларнинг қишлоқларингизда ҳам калхўз тузамиз. Номи «Қизил қўшин» бўлади. Ҳозир раис, ҳосилот, ҳисобчи сайлашимиз керак. Кейин одамлар ўз ҳолига қараб рўйхатга ёзилаверадилар. Қани, айтинглар, кимни раис қилиб сайлайсизлар?

Ўтирганлардан садо чиқмагач, яна ўзи гап бошлади.

— Шўро ҳукумати — камбағаллар давлати. Камбағаллардан раҳбар сайланиши керак. Мана, масалан, жумҳуриятимизнинг ҳозирги раҳбари аравакашдан чиққанлар. Аравакашлар ҳам борми ичларингизда?..

Ашурмат аравакаш чеккароқда ўтирган эди, негадир ўзини кўрсатмасликка уриниб, юзини ерга қаратиб, кафти билан қош-кўзини силашга тушди. Туман вакили бироз қараб турди-да, яна сўради:

— Подачилардан борми?

— Бор! — Давра ўртасидан кимдир ўрнидан турди. — Мен раисликка Шодмон подачини кўрсатаман. — У шундай дея орқасига ўгирилди.

— Шодмон ака, ўзингизни кўрсатинг.

Шодмон подачи нима гаплигини билмасдан апил-тапил ўрнидан турди. Туман вакили баланд овозда сўради:

— Сиз подачимисиз?

— Ҳа, — Шодмон подачи бўшашибгина жавоб берди. — Одамларнинг молини боқаман.

— Қани берироққа ўтингчи.

Довдираб қолган подачи вакил мендан моллар кимникилигини сўраяпти, деб ўйлади шекилли, шоша-пиша тилга кирди:

— Моллар эгалариники-да.

Даврадан енгил кулги кўтарилди.

— Бу ёққа ўтинг, деяпман. Берироқ келинг, подачи бўлсангиз, — деди вакил.

Одамлар Шодмонбойни тирсагидан туртиб, белидан итариб ҳайъат томонга йўналтиришди. У ҳайъат рўпарасига борганида одамлар яна кулиб юборишди. Негаки, унинг ҳолати росмана масхарабозларникидан кам эмасди: бошида рангию гули билинмай кетган қалпоқ, эгнида кирдан ялтираб ётган чопон, оёғида эски мўкки. Қўлидаги таёғию бўйнига осиб олган чарм халтаси уни яна ҳам ғайритабиий қилиб кўрсатарди. Вилоятдан келган ўрис вакил ҳам унга қизиқсиниб қараб турди-да:

— Вот шутник! — деб қўйди.

Туман вакили подачи билан мулоқотни давом эттирди:

— Шодмон ака, гап бундай: сизни калхўзга раис қилмоқчимиз. Шунга нима дейсиз?

Подачи тушмагур вакилнинг сўзларини яхши англамай, янада эсанкиради:

— Мен фақат мол боққанман, парранда боқиш қўлимдан келмайди.

— Сиз мени тушунмадингиз, Шодмон ака, — босиқлик билан сўзида давом этди вакил. — Мен сизга парранда ҳақида гапирмаяпман. Калхўзга раис бўласизми, деяпман.

— Кал ғозларни боқасан деяпсиз-ку. Мен ўрдак, ғоз тугул товуқ ҳам боқмаганман. Фақат мол...

Даврада яна кулни кўтарилди. Ўзини ноқулай сезган туман вакили ёнидаги тилмоч нўғай устидан энкайиб, вилоят вакилига бир нималар деди. Чамаси, Шодмон подачининг ғоятда содда, мутлақо саводсиз эканлигини тушунтирмоқчи бўлди. Аммо вилоятдан келган ўрис вакил пинак бузмади.

— Это очен хорошо, — деди қўл силтаб. — Бизга айнан шундай одамлар керак. Марказнинг талаби ҳам шу!

Туман вакили фикрини андавалаброқ ифода этишга уринди:

— Бу одамнинг савияси жуда паст-ку. Раис дегани салгина мулоҳазали...

— Мулоҳаза? Ҳеч қанақа мулоҳаза керакмас! — дея унинг фикрини рад этди вилоят вакили. — Митрофанушкани эшитганмисиз? Фонвизин. Недоросль... Бу подачи Митрофанушкадан ҳам зўр. Ҳали кўрасиз, қанча-қанча ички душманларни, ёт унсурларни тутиб беради. Шундан мосроқ одам йўқ раисликка...

Шу тариқа ўша мажлисда Шодмон подачи раис, Муҳсин батрак ҳосилот, Сирож кўнчи ҳисобчи қилиб сайландилар. Қишлоқдошлар аста-секин тарқалишар экан, Ашурмат аравакаш ўзича пичирлаб борарди: «Икки йил мол боққан одамдан ақл сўрама, деярди оталаримиз. Бу Шодмон баччағар эсини танибдики, молнинг кетидан юрибди... Бўлаверар экан-да!» Туман вакили эса мажлис бўлиб ўтган катта хона эшиги олдида янги сайланган раисга, ҳосилот ва ҳисобчига гап уқтирарди:

— Бу хона сизларнинг идорангиз бўлади. Уч кун ичида хўжаликка ёзилганларни рўйхатга олинглар. Тўрт кундан кейин Шодмонбойга извош юборамиз, раис сифатида тасдиқдан ўтиб келади. Уни дурустроқ кийинтиринглар. Бўйнидаги чарм халтасини ҳам, пода таёғини ҳам ташласин энди!

Шодмон подачи тасдиқдан ўтиб келгач, ташқи кўриниши ҳам анча ўзгариб қолди. Ҳосилот билан ҳисобчи унга тринкадан костюм-шим, оёғига этик, бошига яп-янги қўқон дўппи олиб бердилар. Кимдир раисга итёқа кўйлак совға қилди, Шодмонбой аввалига елкаёқа кўйлак ўрнига костюм ичидан ўшани кийиб юрадиган бўлди. Унинг ташқи кўриниши билан бирга юриш-туриши, феъл-атвори ҳам ўзгарди. Қўлини орқага қилиб юрадиган, одамлар билан жеркиб гаплашадиган одат чиқарди. Нос чекишни ташлаб, папиросга ўтди. Бироқ тутунини одамларнинг юзига қараб пуфлашга ўрганди. Униси ҳам майли-ю, подачилик қилган пайтлари оши ҳалолни дурустроқ бермаганларнинг кўпчилигини ёт унсурлар рўйхатига тиркаб, қаматиб юборди. Салгина гап қайтарганларни ҳам «ёт унсур»лик тамғаси билан қўрқитди.

Бир куни ўз хонасида Ашурмат аравакашнинг юзига ҳам тутун пуркади. Аравакаш ҳазил-мутойиба аралаш гап қотди:

— Илгари нос отардингиз, сизга папирос сал ярашмай турибди-да. Бунинг устига заҳар тутунни одамнинг юзига пуфлайсиз...

Шодмонбойнинг кайфияти бузилди. Папиросни лабига қистириб овозини баландлатди:

— Ашурмат амаки, бундан кейин унсурнинг гапини сиз гапирмангу мен эшитмай! Ё қулоқ бўлгингиз келаяптими? Туман катталарининг ҳаммаси папирос чекишади. Мен ҳам чексам, нима қилибди?

Ашурмат аравакаш раисга гап қайтармади, тилини тишлади. Раҳбарга гап қайтарадиган замон эмас эди-да у пайтлар.

Кунлар, ойлар ўтаверди. Хўжаликнинг иши олдинга силжимади. Бунинг устига, қишлоқдаги анча-мунча зиёлилар, ўртаҳол деҳқонлар, эскича илмдан хабари борлар бегуноҳ қамалиб кетдилар, сургун қилиндилар. Подачи раис этиб сайланган дастлабки кунлар уни ўз ҳисобларидан дурустгина кийинтирган-ясантирган Сирож кўнчи билан Муҳсин батрак ҳам қамоқхоналарда азоб чекардилар.

Бир куни идорага тўсатдан уч-тўрт киши кириб келди. Шодмон раис:

— Хўш нима гап? — деди кирганларга хавотирланиб қараркан. Қишлоқдошлар номидан Розиқ чапани сўз бошлади:

— Шодмон, муҳрни истолга қўй! Ҳамма ишнинг пачавасини чиқариб юбординг. Энди бўлди, бориб подангни боқавер. Сенга ким қўйибди раисликни!

Аммо Шодмон раис бўш келмади:

— Ўпкангни бос, банги! Муҳрни менга сен берганинг йўқ. Билдингми, дўқингни менга эмас, хотинингга қил!..

У кирганлар ўртасидан ўтиб, эшикка йўналди ва ҳовлида якка михда боғлиқ турган отини ечиб, ўзини эгар устига отди. Қишлоқдошларининг, «Шошма гаплашиб олайлик», дейишларига қарамасдан, отига устма-уст қамчи урди. Розиқ чапани ҳам отига миниб унинг ортидан қувиб кетди.

Қишлоқдошлар Шодмон раисни ҳам, Розиқ чапанини ҳам қайтиб кўрмадилар. Айтишларича, улар туманга олиб борадиган йўлнинг ярмида от устида олишиб қолибдилар. Учрашган жойлари суви ёйилиб оққан ариқ ўрни бўлгани учун лой-балчиқли ер экан. Талашиб-тортишганларида муҳр ногаҳон пастга тушиб, кўздан йўқолибди. Жанжаллаша-жанжаллаша туман марказига борибдилар ва милиция идорасига кирибдилар. Милициядагилар эса иккала жанжалкашни ҳибсга олишибди...

Аслида Шодмон подачининг раис бўлиб сайланиши унинг бахти эмас, бахтсизлиги эди. Фақат ўзининг эмас, қишлоқдошларининг ҳам фожиаси эди. Агар олам тузилганидан бери ҳар бир инсон ўзининг Худо берган лаёқатига яраша ўрнида хизмат этганида ҳозирги дунёмизнинг манзараси жуда бўлакча гўзаллик касб этган бўларди.

Оқилжон ҲУСАН,
Феруза ҚОСИМОВА

МУҲАББАТ БОНУНИНГ ОРЗУСИ

Пойтахтимиздаги «Лола-мода» ателесини ҳақли равишда қўли гул чеварлар ва яна улар тиккан турли хил хушбичим либосларнинг чаманзорига қиёслаш мумкин. «Муҳаббат Бону» белгиси ила тайёрланаётган эркаклар кийимларининг тажрибали, моҳир бичувчиси ҳам тикувчиси Муҳаббат Мирсаидова йигирма беш йилдан бери ҳурмат-эҳтиромга сазовор бўлиб келмоқда. Ўз касбини санъат даражасига етказа олган Муҳаббат опанинг орзу-тилаклари кўп. «Оила йилида барча хонадонларга тинчлик-хотиржамлик ёр бўлиб, юртдошларимиз фақат яхши, тоза-озода либослар кийиб юришсин», дейди опа.

ОИЛАНИ КИМ БОШҚАРАДИ?

Аёл, оила, жамият

Никоҳ тўйларида «оёқ босиш» удуми бор. Келин ва куёвга ўз янгалари «Гўшангага кираётиб, тағин оёғингизни бостириб ўтирманг-а», деб тайинлашади. Келин-куёв ҳам айни ўша лаҳзаларда сергакроқ туришади. Чунки ким кимнинг оёғини биринчи бўлиб босса, ўшанинг гапи гап, сўзи сўз эмиш.

Бу — қадимдан давом этиб келаётган удум. Маълум бўладики, ўтмишда ҳам аёллар етакчи бўлмоқликни орзу қилганлар. У ҳолда нега кўҳна Шарқ хонадонларида кўпроқ эркакнинг ўрни тан олинган? «Эрлар оилада аҳли аёлларига бошлиқдурлар, — дейилади Ҳадиси шарифда. — Аллоҳ таоло уларни... оилани ҳимоя қилишга қодир, раҳбар бўлишга муносиб қилиб яратди ҳамда оила қуришга кетадиган сарф-харажатни топишни ва оилани боқишни эрнинг зиммасига юклади».

«Оилада эркакнинг етакчи бўлиши шарт эмас, — дейишади замонавий руҳиётшунослар. — Ким тадбиркорроқ, дидли ва фаросатлироқ бўлса, оилани бошқаришда ўша етакчи бўлмоғи лозим...» Шундай экан, бугунги ўзбек хонадонларида етакчилик вазифасини асосан ким адо этаётир. Эркакми? Аёлми?

«Оилада беш ўғилдан кейин туғилганим учунми, сал эркароқ ўсгандим, — дея таҳририятга хат ёзади ёш бир аёл. — Ота-онам, ака-укаларим доимо раъйимга қарашарди. Тўйдан сўнг, гарчи севиб теккан бўлсамда, эримга бўйсунгим келмасди. Оилада менинг айтганим бўлиши керак, деб ўйлардим. Шу сабаб кўпинча эр-хотин жанжаллашиб ҳам қолардик. Охири бўлмади. Турмушимиз бузилди...»

«Хотинингга жиловингни тутқазиб қўйма, — дея тайинлашади янгалар куёвга. — Ҳамма талабларини бажараверсанг, елкангга чиқиб олади!» Куёв шу ўгитга амал қилади. Ҳадеб сўзи ерда қолаверган келинчак эса оғринади. «Севаман дегани ёлғон экан-да», деб ўйлайди. Юрак ютиб бир нима деёлмайдиган, баъзан ўз фикрини очиқ айтишдан ҳам чўчийдиган бўлиб қолади. Эри нима деса, шуни маъқуллайверади. Бундай номутаносиблик эр-хотин ўртасидаги масофани тобора узоқлаштиради.

Баъзи бир эркаклар зиёфатли давралардан бош тортадиган оғайниларига қарата: «Ҳа, уйдаги терговчидан қўрқяпсанми?» деб киноя қилишади. Албатта, эркак ҳам бундай кинояни эшитгиси келмайди. Таваккал қилиб даврага қўшилади. Шу куни уйга одатдагидан анча кеч қайтган эрни «Нега бунча ҳаялладингиз?» — деган сўроқ билан қарши олади «терговчи». «Зиёфатда эдим», — дейди эр. «Нима учун шуни телефонда билдириб қўймадингиз?», — давом этади «терговчи». «Э, уларнинг олдида телефон қилсам», «Хотинига ҳисоб беряпти, деб устимдан кулишади», — дейди эркак. Қарабсизки, жанжал бошланади.

Аслида, оилани ботинан аёл бошқаради. Агар ўртада муҳаббат ва ҳурмат бўлса, бу бошқарув ҳамиша яхшиликка йўналади. Борди-ю, акси бўлса-чи? Ҳар соҳада эркаклар билан ўзини теппа-тенг санаган аёл бора-бора эрини «ортда қолдириб» кетганига ишонч ҳосил қилади. Эрининг қобилиятсизлиги, уни тарбиялаш қийинлиги ҳақида гапиришдан эринмайди. Бу ҳолат эр-хотиннинг интим туйғуларидан ташқари ёшлари ўртасидаги фарққа ҳам боғлиқдир. Илгарилари эр-хотин орасидаги фарқ 5—8 ёшни ташкил этарди. Эндиликда бу фарқ аксар ҳолларда 1—2 ёшни ташкил этмоқда. Маълумки, қизлар йигитлардан кўра илгарироқ улғайишади. Оила қуришда шуни ҳисобга олиш лозим. Чунки агар эр-хотин ёшларида фарқи оз бўлса ёхуд улар тенгдош бўлишса, аёл ўзини эридан кўра ақллироқ ҳисоблай бошлайди. Бора-бора ўзига бино қўяди. Ҳатто эрига овозини кўтариб, баъзан дўқ уришгача бориб етади. Бу эса, албатта, эркакнинг иззат-нафсига тегади. У хотинидан безади.

Бу ҳолатнинг яна бир жиҳати бор. Оилада аёл етакчи бўлса, фарзандлар ҳам кўпроқ унга эргашишади. Зеро, оилаларимизда фарзандлар отадан андиша қилибми ё ҳайиқибми, кўп ҳолларда ўз дардларини онага айтадилар. Бирор ишга жазм этсалар, аввало онага маслаҳат солишади. Она қай қарорга келса, болалар учун ҳам шу маъқул бўлаверади. Натижада оилада отанинг обрўси тушади, қадри пасаяди.

«Мен эркаклардаги журъатни, аёллардаги заифликни қадрлайман», — деган эди ўтмиш алломаларидан бири. Бир пайтлар оналар қизларига «Эринг билан жанжаллашганда дарҳол кўз ёши қил», деб ўгит беришаркан. Ҳаётий ҳикмат бор, бу ўгитда. Чунки аёлининг кўзида ёш кўрган эркак буни мағлублик белгиси деб билади. Жаҳлидан тушади. Хотинининг кўнглини топишга уринади. Натижада аввало аёл, сўнг оила ютади. Ўзаро жанжал яхшилик билан ниҳоя топади.

Қадим замонларда эркаклар оилада ким бошчилик қилиши масаласида тортишиб қолиб, бу чигални ечиб беришни подшодан илтимос қилишади. «Буни текшириб кўриш керак, — дейди подшо ва навкарларига буюради. — Уч сигир олиб қўшни подшоликларни айланиб чиқинглар. Лекин уларни хотини билан кенгашмай ўз ихтиёри билан олган кишигагина сотинглар!» Навкарлар сигирларни етаклаб йўлга тушишади. Бир харидор ҳузурига киришса, у «Сабр қилинглар, хотиним билан маслаҳатлашай», дейди. Хотини чиқиб, қўнғир сигирни олиш кераклигини айтади. Яна бир харидор хотини билан пичирлашиб, оқ сигирнинг баҳосини сўрайди. Ниҳоят, ўн иккинчи харидор хотини билан кенгашмасдан қизил сигирни танлайди ва сотиб олади. Навкарлар ортларига қайтиб, бўлган воқеаларни подшога гапириб беришади. «Ўн бир эркак хотинининг кенгаши билан иш қилган экан, демак, оилада аёл бошчилик қиларкан», деган хулосага келади подшо. Бу ривоят замирида жиндай киноя ҳам бор аслида.

Даврлар ўтиб, аёлнинг оилада етакчи бўлишга уринишлари унинг жамиятга аралашуви билан боғлиқ тарзда кечди. Бугунги кун аёли жамиятдан узилиб қолмаётгани, турли соҳаларда пешқадамлик қилаётгани яхши, албатта. Бироқ, бунинг кишини ташвишга соладиган жиҳатлари ҳам бор. Аксарият аёллар эндиликда оилани нафақат маънан бошқариш, балки моддий таъминлашни ҳам ўз зиммаларига олганлар! Савдо-сотиқ учун юртма-юрт кезадиган, кунора зил-замбил рўзғорхалта билан бозордан қайтадиган, нозик жуссасидан ҳам оғирроқ қопларни у бозордан бунисига ташийдиган аёлнинг феъли ҳам ўзгара боради. Ундаги сокинлик ўрнини жиззакилик, майинлик ўрнини шартакилик, андиша ўрнини тап тортмаслик эгаллайди. Очиқроғи, шунга мажбур бўлишади...

Матбуот хабарига кўра, Вашингтондаги халқаро меҳнат ташкилотида қилинган маърузада айтилишича, жаҳондаги 30 фоиз аёллар бугунги кунда оилани моддий таъминлашни ўз зиммаларига олишган экан. «Агар аҳвол шу тарзда давом этса, яқин келажакда бу рақам 80 фоизни ташкил этади», — деб таъкидланади маърузада. Бордию, ўзбек оилалари орасида шундай тадқиқот ўтказилса, оилани бошқариш чекига тушган аёллар неча фоизни ташкил этаркин, дея ўйлайсан, беихтиёр. Фикримча, бизда ҳам бу рақам анча юқори бўлса, керак.

«Аёл овозининг нафислиги билан эридан устун турмоғи лозим», — дейди Маҳмуд Кошғарий. Аёл овозининг нафис бўлмоқлиги эса унинг ботинига кўп жиҳатдан боғлиқ. Ботинида бўронлар гувиллаб турган аёлнинг овозиям шиддатли, ташвишли бўлади. Аёлнинг биринчи вазифаси оилани бошқариш эмас, келажак учун соғлом насллар бериш, иссиқ меҳри, тенгсиз жозибасига қорилган гўзал тарбияси билан миллатни оёққа турғазишдан иборат! Бунинг учун аввало аёлнинг ўзи соғлом бўлиши шарт. Қачонки, рўзғорнинг жамики юкини эркак ўз ўҳдасига олса, бундай саодатга эришмоқ мумкин.

Аёл ҳаммамизнинг юрагимизда асралаётган феруза гулга ўхшайди. Унинг тақдирига бу кун ҳар биримиз жавобгармиз. Аёлни асраш миллатни, миллат келажагини асраш билан баробардир.

Гулчеҳра ЖАМИЛОВА

КАМТАРНИНГ КАМОЛИ

Эътироф

Таниқли журналист, носир, драматург Маҳмуджон Комилжонов билан танишганимизга ҳам роппа-роса ўн йил бўлибди.

Бир куни Маҳмуджон ака бир даста қоғоз узатди.

— Оғайни, ўқиб кўрарсан, бир ҳикоя қораловдим.

Адабиёт ва санъат бўлимининг ходими сифатида ҳикояни синчиклаб ўқидим. Фикрларимни айтдим. Яна кўрдик. «Тақдир кўчалари» сарлавҳаси билан «Оқшом»да чоп этилди. Яхши баҳо олди.

Бир неча кундан кейин Маҳмуджон ака бир нечта папка олиб келди.

— Мана, «Ёшлик ғурури» пиесаси, мана «Меҳрли қуёш», «Севганидан айрилмасин» драмаси... Мана бу «Қудратли тўлқин» асарининг инсценировкаси.

— Шароф Рашидовнинг романими?

— Худди ўша. Биз уни Ўш вилоят театрида саҳналаштирганмиз. Сценарийни ўшлик драматург ва режиссёр Абдуғани Абдуғафуров билан бирга ёзганмиз.

Шундан кейин ҳамкасбим Маҳмуджон Комилжоновнинг ҳар бир мақоласини синчиклаб ўқиб борадиган бўлдим. Уларда — ижтимоий ёки қурилиш, иқтисодиёт мавзуларида бўлса ҳам ёзувчига хос таҳлил, манзаралар борлигини, сўзларни чертиб-чертиб ишлатишини сезиб олиш қийин эмасди.

Тўртта пиесанинг муаллифи (тағин ҳаммаси саҳна

юзини кўрган) Маҳмуджон Комилжонов «Тошкент оқшоми» газетасининг иқтисодиёт бўлими мудири сифатида жўшқин ижодий фаолият кўрсатди. Унинг қаламига мансуб суд очерклари, танқидий чиқишлар, мунозарали мақолалар газетамиз саҳифаларида ажралиб турадиди.

Бугун Маҳмуджон акамиз олтмишга кирибдилар. Лекин ҳали ҳам ҳандалакдек юзидан маҳмудона табассум, тилидан ҳазил-мутойиба тушмайди. Фақатгина ўн йил аввалги қалин сочлари сал оқариб, андаккина сийраклашибди, холос.

— Сен олтмиш ёшлилар ҳақида бир нималар деб юрардинг? — сўради бир куни Маҳмуджон ака.

— «Олтмишга киргандан ақл сўра» деган мақол бор, — дедим, — шунинг учун янги пиеса, ҳикояларингизга муштоқ қилманг.

— Шу ерда ҳам нозик жойидан ушлайсан-а, — Маҳмуджон ака кулди. — Ёзаман, албатта ёзаман. Кўнглимда ниятларим бор, укажон...

Маҳмуджон Комилжонов албатта ёзади. Унинг қалами ҳар қачонгидан ўткир, ширин-шакар сўзларга тўлиб турибди.

Ҳамкасбимизга «Оқшом»она шижоат, тезкорлик, зукколик, энг муҳими «Оқшом»она ширинлик ҳамиша ҳамроҳ бўлсин деймиз.

Темур УБАЙДУЛЛО

P.S.

Таҳририятимиз ҳам юқоридаги дил сўзларига қўшилиб, фидойи ҳамкасбимиз Маҳмуджон Комилжоновга узоқ умр, сиҳат-саломатлик, хонадонига тинчлик-хотиржамлик тилаб, серзаҳмат ишларига ривож, ижодларига эса муваффақиятлар тилайди.

«ХОЛАНИ ЛОЛА ДЕЙИШАДИ...»

Шева

Қашқадарёда бир қишлоқ бор. Жейнов деб аташади. Бу қишлоқ ўзининг жойлашган ўрни, одамларининг олийжаноблиги билан алоҳида ажралиб туради. Мабодо йўлингиз тушиб бу қишлоққа бориб қолсангиз, улар тилининг ниҳоятда ғаройиблигига ҳам амин бўласиз. Дастлаб жейновликлар сўзларига тушунмаслигингиз турган гап. Ишонмайсиз-а?! Мана, ўзингиз эътибор бериб кўринг.

«Инагимиз вўйимизнинг илдайига итди». Хўш, нимани тушундингиз? Албатта, ҳеч нарсани. Инак, вўй, илдай, йитмоқ сўзлари барча ўзбек шеваларида ҳам учрайвермайди. Бу ерда **инак — сигир, вўй — уй, илдай — олд, йитмоқ — йўқолмоқ** маъноларида келганини билганингиздан сўнггина уларнинг нима демоқчи эканлигини англаб етасиз. Жейновликлар учун эса бундай сўзларни қўллаш одатий ҳол ҳисобланади.

Жейнов қишлоғи шевасининг ўзига хослиги, айниқса, қариндошлик номларини ифодаловчи сўзларда кўзга ташланади. Масалан, улар **ота**ни **бобо, она**ни **момо** дейишади. Яна ҳам қизиқроғи холани **лола, тоға**ни эса **лоли** деб чақиришади. **Опа**ни **дада** деб аташларини эшитиб эса ҳайратдан ёқа ушлайсиз. **Ака**ни **кока, амаки**ни **амми**, **бобо**ни **жадди, буви**ни **жудди** дейишларини эшитганингиздан кейин юқоридаги ҳайрат ўрнини қизиқиш эгаллай бошлайди.

Хўш, Жейнов қишлоғи шевасининг бунчалик ажойиб ва ғаройиб бўлишига сабаб нима? Нима учун бу қишлоқ шеваси адабий тилдан ва қолаверса, бошқа ўзбек шеваларидан бунчалар жиддий фарқ қилади? Келинг, бу саволларга жавоб топмоқ учун Жейнов аҳолисининг келиб чиқиш тарихига бир назар ташлайлик.

Жейнов ва унинг атрофидаги қишлоқлар халқ тилида араб қишлоқлар деб юритилади. Албатта, бу бежиз эмас. Чунки уларнинг аждодлари ўрта асрларда Марказий Осиёни араблар томонидан босиб олиниши туфайли бу ерга келиб ўрнашиб қолган ва маҳаллий аҳоли билан аралашиб, сингиб кетган араблар ҳисобланади. Маҳаллий аҳоли ва араблар яшаш тарзидаги ўзаро алоқалар бевосита тилга ҳам ўз таъсирини кўрсатган. Яъни, ўзбек ва араб тилларининг ўзаро чатишуви рўй берган. Бунда, шубҳасиз, ўзбек тили устунлик қилган. Бироқ араб тили ҳам ўз элементларини сақлай олган. Бу хусусият кўпроқ лексик қатламда кўзга ташланади. Демак, Жейнов қишлоғи шевасида бошқа ўзбек шевалари вакиллари тушунмайдиган сўзларнинг кўплаб учраши араб тилининг таъсири натижаси экан. Бу ҳодиса фақат унинг луғат сатҳида эмас, балки, тилнинг бошқа сатҳларида ҳам учраши мумкин. Буни эса, албатта, шу қишлоқ шеваси бўйича келгусида олиб бориладжак илмий тадқиқотлар кўрсатади.

Саида ЁМҒИРОВА,
ТошДУ талабаси

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1998 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 133-52-91

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Топширилди 19.30.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Камол ОЛЛОЁРОВ

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 011181. 20265 нусхада босилди. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6